

Slutrapport – Redovisning av projektstöd från Arvsfonden

Så här fyller du i slutrapporten:

1. Besvara frågorna under rubrikerna 1 – 3 (Del 1) och 4 – 9 (Del 2). Del 1 avser projektets sista år och Del 2 avser den totala projekttiden. De fält som du ska fylla i är gråmarkerade.
2. Slutrapporten bör inte vara längre än 15 sidor, exklusive bilagor.
3. Skicka den ifyllda årsrapporten till:

Arvsfondsdelegationens kansli
Box 2218
103 15 STOCKHOLM

Skicka även en kopia via e-post till din handläggare. Glöm inte att bifoga genomförda utvärderingar av projektet, filmer, kopior på pressklipp och/eller annan dokumentation.

Projektnamn:	Projektnummer:
Förstudie Dövas RättsOsäkerhet	2015/094
Projektägare:	Organisationsnummer:
Sveriges Dövas Riksförbund	8826000-2282
Redovisningsperiod (ååmmdd - ååmmdd):	Total projektperiod:
151201-160531	6 månader
Huvudsaklig målgrupp för projektet: (För att kryssa i en ruta, dubbelklicka (med höger musknapp) på den ruta som du vill kryssa i, och välj sedan markerad (under rubriken standardvärde) i den dialogruta som då kommer upp).	
☐ Barn 0-11 år (med eller utan funktionsnedsättning)	
☒ Ungdomar 12-25 år (med eller utan funktionsnedsättning)	
☒ Personer över 25 år (med funktionsnedsättning)	

Del 1

Frågeområdena 1 – 3 avser projektets sista år.

1. Genomförande

1.1 Beskriv hur ni har uppnått målen för året. Vilka aktiviteter ni har genomfört? Vad har fungerat bra? Vad har fungerat mindre bra? Finns det något som ni har behövt förändra mot vad ni ursprungligen hade planerat?

Vi valde tidigt att täcka så många områden som möjligt för att få svar på hur behovet av lotsar ser ut. För att täcka dessa områden var enkätundersökning en bra metod att få in fler personers kunskap hur det fungerar för döva i rättsväsendet och vilken kunskap och kompetens det finns hos rättsväsendet i dagsläget. För att komplettera enkätundersökningen gjorde vi även djupintervjuer för att kunna ställa följdfrågor. Vi valde även tre personer till referensgruppen, personer från rättsväsendet vars kompetens som var viktig för förstudien. På grund av den begränsade budgeten för tolkkostnaden så delade vi upp oss i två olika ansvarsområden, Ann ansvarade för intervjuerna med personer från rättsväsendet och Carolina för döva klienter som mött rättsväsendet.

Enkätundersökningarna

Gällande enkätundersökningarna så gjorde den ena hos rättsväsendet för att belysa vilken kompetens och rutiner de har i mötet med döva klienter. Den andra enkätundersökningen gjordes hos tolkarna, detta för att vi var intresserade av tolkarnas perspektiv på mötet mellan klient och rättsväsende. Vi inledde ett samarbete med Stiftelsen Tryggare Sverige, som arbetade med enkätundersökningarna åt oss. Vi valde att ha en utomstående organisation med kunskap och kompetens inom det område som förstudien berör. Tryggare Sveriges uppdrag gick ut på att bland annat sammanställa undersökningarna, nå dessa tilltänkta respondenter och följa upp resultatet.

Utöver enkätundersökningarna gjordes djupintervjuer med företrädare från rättsväsendet polis, åklagare, domare, mm. För att kunna få chans att fråga mer om deras erfarenheter genom yrkeslivet av döva i rättsprocessen.

Eftersom döva utgjorde den tredje och viktigaste gruppen i vår undersökning, det vill säga klienterna. Vi ville ta reda på hur döva upplevde mötet med rättsväsendet och vilka konsekvenser det fick vid bristfälliga kunskaper alternativt inga kunskaper alls om döva i mötet. Hur upplevde de sin

rättssäkerhet? Under hela studien har vi hållit diskussionen levande med Tryggare Sverige och den skriftliga undersökningen, hur det har gått vilka som svarat och så vidare.

1.2 Redogör för vilka föreningar, organisationer och/eller myndigheter ni har samarbetat med under året.

Referensgruppen

Referensgruppen bestod av tre utvalda personer med bred kunskap och långvarig kompetens inom rättsväsendet. Två poliser och en jurist. Under studien har vi haft regelbundna möten där vi tog del av deras expertis och synpunkter på hur vi arbeta med förstudien. En av personerna i referensgruppen är även förälder till ett dövt barn.

Styrgruppen

Styrgruppen bestod av tre personer från SDR.

1.3 Beskriv hur ni har arbetat med att öka förutsättningarna för långsiktig överlevnad av projektet efter projekttiden.

Idag finns ingen rättsinstans som har kunskap eller kan ge stöd till målgruppen i utsatta situationer. Det saknas kunskap och kompetens inom rättsväsende, skolverket, högskolor, polisskola, vårdinstanser, socialkontor osv. Projektet skapar en kunskapsbank genom den utbildning som skall implementeras i högskoleutbildningar och rättsväsende osv. En sådan har aldrig tidigare funnits och innebär ett stort framsteg i att ge samhället kunskap ur människorättsaspekt. Detta projekt kan vara en modell för fler språkliga minoritetsgrupper och personer med funktionsnedsättning.

Utvecklande är att kunskap sprids och en ökad förståelse skapas för hur en rättssäker process kan stärkas för teckenspråkiga personer.

Under förstudien har vi tagit kontakt med olika företrädare inom rättsväsendet för att få en sådan bred bild som möjligt av hur det ser ut idag. Vi har också haft stor hjälp av vår referensgrupp, poliser och advokat (som tidigare har lång erfarenhet av såsom domare/åklagare).

Kontakten ska fortsätta under arbetet med huvudprojektet där vi önskar samarbeta med så många som möjligt är; här nämnda i bokstavsordning:

Advokatsamfundet

Brottsoffermyndigheten
Brottsförebygganderådet
Brottsofferjouren
Domstolsverket
Kriminalvården
Polismyndigheten
Tolkförmedlingar
Stiftelsen Tryggare Sverige
Åklagarmyndigheten
Samt utbildningar för dessa alla myndigheter;
Juristutbildningen, polisutbildningen, socionomutbildningen.
Med flera.

Vi har under förstudien varit i kontakt med de flesta men vill återkomma när det stora projektet drar igång. För att inte börja ett samarbete redan under förstudien som sedan kanske inte blir något av. Vi vill vara säkra på att "ROS projektet" blir av innan vi startar upp ett riktigt samarbete. Detta för att de vi ska samarbeta med ska veta att om de avdelar personer, kommer på utbildning med mera måste det vara något som är beständigt. Denna förstudie kommer att läggas till grund för huvudansökan.

2. Målgrupp

2.1 Nyckeltal

Ange antal aktiva deltagare i projektet:

(med aktiva deltagare avses sådana som har kunnat ha inflytande över projektet)

Två kvinnliga projektledare, en referensgrupp och en styrgrupp.

Andel kvinnor/flickor i projektet: 62,5%

Andel män/pojkar i projektet: 37,5%

Andel annan könskategori i projektet: 0%

Aktiva och viktiga personer hos förstudien är de som medverkat i vår enkät-och intervjustudie.

Enkätstudien hos rättsväsendet: 172 personer, könsfördelning 62 % kvinnor och 38 % män.

Tolkenkäten: 28 personer, kön okänd

Intervjugruppen från rättsväsendet: 15 personer, 10 kvinnor och 5 män.

Intervjugruppen från döva klienter: 8 personer, aidentifierade

Ange hur många personer som projektet totalt har nått under året:

Cirka 5000 personer. Dessa beräknat på antalet deltagande i enkätstudien, intervjuer, samarbetspartner och medlemmar hos SDR (de nåddes via SDR:s sociala medier samt Dövas Tidning som skickas ut till medlemmarna)

2.2 Beskriv projektets huvudsakliga målgrupp (ålder, kön, etnisk bakgrund, funktionalitet, eventuell problembild, etc.).

Döva ungdomar och vuxna (12 och uppåt). Män, kvinnor och annan könskategori. Och anställda hos rättsvårdande myndigheter och lärosäten (polis-, jurist- och socialutbildning). Problembilden är att i nuläget saknas kunskap hos rättsvårdande myndigheter om dövas språk, teckenspråk och deras kultur. Det uppstår komplikationer i mötet mellan den döva och rättsväsendet. Det saknas även kunskap hos döva hur rättsväsendet fungerar. Teckenspråket och svenska språket är inte detsamma. Se kommentarer från enkätstudien som skickades ut till teckenspråkstolkarna som delade med sig sina erfarenheter från sina tolkuppdrag hos rättsväsendet:

Det som jag finner svårt i dessa situationer, speciellt i kontakt med polis och i förhör är dessa specifika termer som används. Det är inte alltid att polisen själv kan förklara vad vissa begrepp betyder på ett bra och pedagogiskt sätt. Så om jag förklarar för polisen att detta ord finns inte på teckenspråket, och undrar om denne kan säga detta på ett annat sätt, då måste jag som tolk oftast göra detta själv och på så viss ibland sväva ut från tolkningen... Det tar tid...

Inom rättsväsendet förekommer många begrepp som inte finns på teckenspråk. Det leder till svårigheter vid tolkning och svårigheter för döva att förstå. Precis som hos många som hör så upplever jag att kunskapen hos döva om rättsväsendet och vad som sker där är bristfällig. Det leder till svårigheter att förstå. Det är viktigt att tolkar som tolkar vid olika situationer inom rättsväsendet har en förståelse och kunskap inom detta område, men det räcker inte. Det kan ändå bli missförstånd och saker som inte alls förstås av den döva klienten.

2.3 Hur och i vilken omfattning har ni nått målgruppen?

Genom enkätstudien (198 svaranden), intervjuer (23) och kontakter med andra berörda myndigheter. Samt via sociala medier och papperstidning med löpande information om vad som sker i förstudien.

2.4 På vilka sätt har målgruppen varit delaktig i projektets genomförande?

Förstudien bygger på målgruppens delaktighet, se enkätstudie och intervjuer. En indirekt målgrupp är teckenspråkstolkarna som har bidragit med synpunkter och erfarenheter från tolkuppdrag hos rättsväsendet via enkätstudien.

2.5 Beskriv målgruppens upplevelser av projektets insatser.

Mycket positiva och vill ta del huvudprojektet. För att rättsväsendet ska bemöta döva med samma rättssäkerhet som man bemöter hörande måste rättsväsendet skaffa sig mer kunskap om döva:

- Kunskap om hur döva kommunicerar
- Kunskap om att svenska inte är dövas första språk

- Kunskap om teckenspråk
- Kunskap om att en inte kan ta för givet att en kommunikation via papper och penna skall fungera med en döv
- Kunskap om dövkultur likväl som rättsväsendet tidigare har skaffat sig kompetens om andra trosuppfattningar, andra kulturer med mera.
- Att det ska finnas någon på varje myndighet som behärskar teckenspråk så pass att en kan göra sig förstådd med teckenspråk
- Att en vet hur man bokar och använder sig av tolk.
- Att en inte tar upp en anmälan eller håller förhör med någon döv person utan att tolk är tillkallad, detta skulle aldrig göra med en person som kom tex från Syrien
- Allt detta visar att det måste till mer kunskap på en bred front både till rättsväsendet och till döva personer så att deras rättssäkerhet stärks
- Kunskap om brottsförebyggande arbete och rättsväsendet ska spridas till målgruppen döva

Kommentar från en intervju med döv person som upplevt avsaknad av dövkompetens i mötet med rättsväsendet:

Jo en kunskap om att förstå när de möter en döv, som tecknar ”jag hör inte”, och inte tro att han är psykiskt sjuk i huvudet, de ska förstå tecknet och `jaha han verkar inte höra vad vi säger` bara en sån liten grej, de behöver inte kunna så mycket om döva, bara att kunna förstå just det där situationen att personen är döv och förstå hur de ska hantera situationen genom att använda penna och papper, låta personen skriva och inte ha händerna fängslade bakom på ryggen, lite sånt liksom (personlig kommunikation, Abbe, 23 mars 2016)

3. Ekonomi

Så här fyller du i den ekonomiska redovisningen:

Förstudien har fått anstånd till sista juni.

Del 2

Frågeområdena 4 – 8 avser hela projektiden (det vill säga upp till tre år). Besvara frågorna kortfattat, fokusera på de viktigaste faktorerna/nyckeldragen.

4. Bakgrund

4.1 Sammanfatta varför ni startade projektet och vad ni ville åstadkomma.

Denna förstudie syftar till att undersöka möjligheten till att skapa ett nätverk med rättsväsendet. Sveriges Dövas Riksförbund har genom åren fått oroväckande signaler från teckenspråkiga döva och professionella aktörer att dövas rättssäkerhet är bristfällig. Målgruppen är utsatt med anledning av att rättsväsende, vårdgivare, skola med flera saknar kunskap om hur en bemöter döva, hur teckenspråket är uppbyggt visuellt, hur en använder tolk med mera. Detta har resulterat i oklara domar ur rättssäkert perspektiv, fel diagnoser har ställts och fler har hamnat i rättspsykiatrisk vård på helt fel grunder. Döva föräldrar har frångått sina barn då skola och sociala myndigheter missförstått och tolkat teckenspråk och uttryck fel och så vidare. Därför är det angeläget att genom denna förstudie visa på hur rättssäkerheten ser ut för målgruppen. Det handlar om bemötande, rätt till tolkstöd, rättsosäkra domar, vid rättspsykiatrisk bedömning sker feldiagnosticering med mera. Allt detta sammantaget gör att döva personer inte upplever att de är likställda med hörande personer inför lagen. Förstudien är ett nationellt projekt som har FN's konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och Mänskliga Rättigheter som grund. Under hela förstudien har vi arbetat med ett etiskt förhållningssätt.

5. Genomförande

5.1 Har projektets syfte och mål uppnåtts? På vilket sätt?

Ja, vi har fått svar på hur det ser ut nu för döva och rättsvårdande myndigheter. Kunskapen saknas och resulterar rättsosäkerhet.

Innan vi påbörjade förstudien hade Sveriges Dövas Riksförbund genom åren fått oroväckande signaler från teckenspråkiga döva och professionella aktörer att dövas rättssäkerhet är bristfällig. Målgruppen är utsatt med anledning av att rättsväsendet, vårdgivare, skola med flera saknar kunskap om hur en bemöter döva, hur teckenspråket är uppbyggt visuellt, hur en använder tolk med mera. Detta har resulterat i oklara domar ur rättssäkert perspektiv, fel diagnoser har ställts och fler har hamnat i rättspsykiatrisk vård på helt fel grunder. Döva föräldrar har frångått sina barn då skola och sociala myndigheter missförstår och tolkar teckenspråk och uttryck fel osv.

För att få så brett underlag som möjligt gjorde vi enkätundersökningar, djupintervjuer och hade en kunnig referensgrupp samt hade många andra kringkontakter. Sammantaget visar det att det är bristen är stor inom rättsväsendet gällande kunskap och bemötande. Samt att det är en brist på förståelsen för döva och deras kultur. Intervjustudiens syfte var att ta reda på och belysa dövkompetensens betydelse för döva i mötet med rättsväsendet och belysa vilka konsekvenser avsaknaden av dövkompetensen kan få. Slutsatserna är att bemötandet de fått i mötet med rättsväsendet egentligen inte var enskilda handlingar, eftersom dessa enskilda handlingar upprepas av olika enskilda personer. Till följd av avsaknaden av dövkompetens har konsekvenserna oftast blivit negativa, till och med förödande för några. Enkätundersökningarna och intervjuerna bekräftar bilden av att döva är rättsosäkra i hela rättsprocessen. Att det är stora brister på kompetens och förståelse för döva och deras kultur, det vill säga att dövkompetensen brister hos rättsväsendet och därmed är inte rättssäkerheten tryggad för döva. Den tolkenkät vi också gjorde visar att tolkarna har upplevt att kunskapen i rättsväsendet är bristfällig och att de många gånger upplevt att deras tolkuppgift har varit svår, då både den döva och rättsapparaten hade behövt en tredje person i rummet som hade varit med och förklarat; det vill säga en LOTS. Det räcker alltså inte med en teckenspråkstolk utan en tredje part är viktig för att rättssäkerheten ska kunna upprätthållas.

Med teckenspråkiga lotsar menar vi att ett kommande huvudprojekt skall utbilda teckenspråkiga personer med grundläggande kunskaper i rättsfrågor. Dessa skall fungera som stödpersoner vid polisförhör, vittnesstöd vid rättegång, tillföra rättsväsendet kunskap om dövas kultur, teckenspråk och bemötande. Lotsen skall agera som en brygga mellan rättsväsendet och den teckenspråkiga individen som berörs.

Vi hänvisar också den till studien ”Förhandlingar i rätten och likhet inför lagen - En etnografisk studie av hur kultur, etnicitet, kön och ålder förhandlas under rättegångar som rör gatukriminalitet” (Linnéuniversitetet). Studien har nyligen presenterats; som visar att människor med ett annat språk en svenska inte blir lika lyssnade på i rättegångar, då de också använder sig av tolk under rättegångar.

”Att behöva tolk under rättegången minskar chanserna att få en rättvis bedömning av domstolen, det visar en forskargrupp vid Malmö högskola och Linneuniversitetet som följt över 40 rättegångar där de åtalade varit utlandsfödda”. Sveriges radio 20160520

5.2 Vilka framkomliga vägar har haft störst betydelse för projektet? Vilka hinder har haft störst betydelse för projektet?

Förstudien har varit viktig för att visa bilden av hur det ser ut nu. Att det har varit så många som svarat på enkäten samt att både intervjugrupperna bekräftar denna avsaknad av kunskap.

Till projektet rekryterades två personer, Ann Hellströmer och Carolina Ekström, med olika kompetens. Ann Hellströmer, socionom, med bred kompetens och lång erfarenhet från rättsområdet. Carolina Ekström, socionomstudent, med dövkompetens. Tillsammans har vi utgjort en viktig grund för förstudiens arbete, vi har kompletterat varandra bra och tillsammans täckt hela området. Vi har använt oss av teckenspråkstolk i vårt arbete (Carolina är döv och Ann behärskar inte teckenspråk), detta har varit oerhört viktigt för att möjliggöra kommunikationen.

Det största hindret är att vi inte kunnat använda tolkar i den omfattningen vi önskat från början. För det har inte budgeten täckt.

5.3 Vilka samarbeten med föreningar, organisationer och/eller myndigheter har haft störst betydelse för projektet? Hur har ni samarbetat och hur ser samarbetet ut idag?

Vi har haft ett gott samarbete med Tryggare Sverige och personerna i referensgruppen. De vill gärna fortsätta samarbetet.

6. Projektets fortlevnad, erfarenheter, spridning

6.1 Beskriv hur projektet lever vidare (exempelvis genom erfarenheter och kunskap och/eller genom verksamheten eller delar av den).

Förstudien ligger till grund för huvudansökan.

6.2 På vilket sätt finansieras verksamheten efter projekttiden?

Vi hoppas få genomföra huvudprojektet under år 2016.

6.3 Hur har erfarenheterna från projektet tagits tillvara inom föreningen och samarbetsorganisationerna?

Förstudien ligger till grund för fortsatt arbete med döva och rättsvårdande myndigheter.

6.4 Beskriv hur ni har spridit eller ska sprida projektets resultat och erfarenheter.

Föreläsningar, sociala medier, enkätundersökningar och intervjuer.

7. Målgrupp

7.1 Beskriv projektets huvudsakliga målgrupp (ålder, kön, etnisk bakgrund, funktionalitet, eventuell problembild, etc).

Döva ungdomar och vuxna (12 och uppåt). Män, kvinnor och annan könskategori. Och anställda hos rättsvårdande myndigheter och lärosäten (polis-, jurist- och socialutbildning).

7.2 Hur och i vilken omfattning har projektet nått målgruppen?

Genom enkätstudien (198 svaranden), intervjuer (23) och kontakter med andra berörda myndigheter. Samt via sociala medier och papperstidning med löpande information om vad som sker i förstudien.

7.3 På vilka sätt har målgruppen varit delaktig i projektets genomförande?

Undersökning 1:

Målgrupp: Rättsväsendet i 5 städer.

Enkäten har skickats ut till: företrädare för rättsväsendet polis, åklagare mm.

Vi ville ta reda på hur dövkompetensen ser ut hos rättsväsendet, fanns det kompetens?

Undersökning 2:

Målgrupp: Teckenspråkstolkare i 5 olika län (TC alt. bolag), endast dessa TC/Bolag som utför uppdrag hos rättsväsendet.

Vi ville ta reda på teckenspråkstolkarnas perspektiv på mötet mellan klient och rättsväsendet. Syftet var att visa att det inte enbart räcker med att ha en tolk på plats, detta då tolkar skall vara professionella och neutrala i mötet.

Utöver enkätundersökningarna gjordes djupintervjuer med företrädare från rättsväsendet polis, åklagare, domare, mm. För att kunna få chans att fråga mer om deras erfarenheter genom yrkeslivet av döva i rättsprocessen.

Eftersom döva utgjorde den tredje och viktigaste gruppen i vår undersökning, det vill säga klienterna. Vi ville ta reda på hur döva upplevde mötet med rättsväsendet och vilka konsekvenser det fick vid bristfälliga kunskaper alternativt inga kunskaper alls om döva i mötet. Hur upplevde de sin rättssäkerhet? Under hela studien har vi hållit diskussionen levande med Tryggare Sverige och den skriftliga undersökningen, hur det har gått vilka som svarat och så vidare.

7.4 Beskriv målgruppens upplevelser av projektets insatser.

Vi ville få svar på om rättsväsendet själva tycker att de behövde få mer kunskap om döva. Alla företrädare vi har fört samtal med svarade ja på den frågan:

- Alla myndigheter borde ha rutiner och inte vara tvungna till laga efter läge som nu idag.
- Utbildning om döva (exempel dövstudier).
- Att någon på arbetsplatsen har baskunskap om teckenspråk.
- Att man känner till/vet om de tekniska hjälpmedlen som finns på arbetsplatsen.
- Att man vet hur/vilket tolkbolag man ska kontakta.
- Att man vet att man inte får eller ska hålla förhör med papper/penna.

7.5 Redogör för hur många som totalt omfattats av projektet (inklusive eventuell distribution av film, bok eller liknande).

Ca 5000.

8. Övriga kommentarer

8. 1 Under den här punkten kan ni skriva om reflektioner, lärdomar, erfarenheter, synergieffekter eller något annat av vikt som inte besvarats av frågorna i slutrapporten.

Innan vi påbörjade förstudien hade Sveriges Dövas Riksförbund genom åren fått oroväckande signaler från teckenspråkiga döva och professionella aktörer att dövas rättssäkerhet är bristfällig. Målgruppen är utsatt med anledning av att rättsväsendet, vårdgivare, skola med flera saknar kunskap om hur en bemöter döva, hur teckenspråket är uppbyggt visuellt, hur en använder tolk med mera. Detta har resulterat i oklara domar ur rättssäkert perspektiv, fel diagnoser har ställts och fler har hamnat i rättspsykiatrisk vård på helt fel grunder. Döva föräldrar har frångått sina barn då skola och sociala myndigheter missförstår och tolkar teckenspråk och uttryck fel osv.

För att få så brett underlag som möjligt gjorde vi enkätundersökningar, djupintervjuer och hade en kunnig referensgrupp samt hade många andra kringkontakter. Sammantaget visar det att det är bristen är stor inom rättsväsendet gällande kunskap och bemötande. Samt att det är en brist på förståelsen för döva och deras kultur.

Enkätundersökningarna och intervjuerna bekräftar bilden av att döva är rättsosäkra i hela rättsprocessen. Att det är stora brister på kompetens och förståelse för döva och deras kultur, det vill

säga att dövkompetensen brister hos rättsväsendet och därmed är inte rättssäkerheten tryggad för döva. Den tolkenkät vi också gjorde visar att tolkarna har upplevt att kunskapen i rättsväsendet är bristfällig och att de många gånger upplevt att deras tolkuppgift har varit svår, då både den döva och rättsapparaten hade behövt en tredje person i rummet som hade varit med och förklarat; det vill säga en LOTS. Det räcker alltså inte med en teckenspråkstolk utan en tredje part är viktig för att rättssäkerheten ska kunna upprätthållas.

Med teckenspråkiga lotsar menar vi att ett kommande huvudprojekt skall utbilda teckenspråkiga personer med grundläggande kunskaper i rättsfrågor. Dessa skall fungera som stödpersoner vid polisförhör, vittnesstöd vid rättegång, tillföra rättsväsendet kunskap om dövas kultur, teckenspråk och bemötande. Lotsen skall agera som en brygga mellan rättsväsendet och den teckenspråkiga individen som berörs.

Förstudien i sin helhet finns som bilaga.

Webbsidor med information om Förstudien Dövas RättsOsäkerhet:

<http://www.arvsfonden.se/projekt/forstudie-dovas-rattsosakerhet>

<http://www.sdr.org/vad-vi-gor/projekt/dovas-rattsosakerhet>

Dövas RättsOsäkerhet

Resultat av Sveriges Dövas Riksförbund förstudie.

Genomförd av Ann Hellströmer och Carolina Ekström

mellan 1 december 2015-31 maj 2016

"Jag ville bara bli "lyssnad på" = rätt till teckenspråkstolk

Förord

Vi har fått förtroendet av SDR att genomföra denna förstudie för att belysa behovet av lotsar samt föra ett implementeringsarbete med idén om lotsar samt finna samarbetspartner. Det har varit ett spännande uppdrag och vi tackar för detta förtroende. Vi tackar även vår referensgrupp som bidragit med all kunskap och ovärderlig hjälp. Vi tackar vår styrgrupp för kunskap och kloka åsikter. Vi tackar de teckenspråkstolkare som alltid med ett leende på läpparna tolkat oss vidare i processen. Vi vill tacka för den goda samarbetet med Stiftelsen Tryggare Sverige. Slutligen vill vi tacka Arvsfonden för att de har gett oss möjligheten att genomföra denna förstudie.

Vi som gjort denna förstudie hoppas verkligen att ROS-projektet blir av så att vi får fortsätta denna spännande arbete. Det vi kan framhålla som viktigt är att dövas rättssäkerhet måste stärkas.

Ann Hellströmer

Carolina Ekström

Innehållsförteckning

Inledning.....	4
Begreppsdefinitioner.....	5
Metodik.....	7
Tidigare forskning.....	8
Rättsväsendet.....	11
Djupintervjuer med företrädare för rättsväsendet Stockholm.....	13
Tolkenkät.....	16
Döva och rättsväsendet	18
Implementeringsarbetet.....	35
Sammanfattning.....	36
Slutord.....	37
Bilagor.....	39

Inledning

Denna förstudie syftar till att undersöka möjligheten till att skapa ett nätverk med rättsväsendet. Sveriges Dövas Riksförbund har genom åren fått oroväckande signaler från teckenspråkiga döva och professionella aktörer att dövas rättssäkerhet är bristfällig. Målgruppen är utsatt med anledning av att rättsväsende, vårdgivare, skola med flera saknar kunskap om hur en bemöter döva, hur teckenspråket är uppbyggt visuellt, hur en använder tolk med mera. Detta har resulterat i oklara domar ur rättssäkert perspektiv, fel diagnoser har ställts och fler har hamnat i rättspsykiatrisk vård på helt fel grunder. Döva föräldrar har fråntagits sina barn då skola och sociala myndigheter missförstått och tolkat teckenspråk och uttryck fel och så vidare. Därför är det angeläget att genom denna förstudie visa på hur rättssäkerheten ser ut för målgruppen. Det handlar om bemötande, rätt till tolkstöd, rättsosäkra domar, vid rättspsykiatrisk bedömning sker feldiagnosticering med mera.

Allt detta sammantaget gör att döva personer inte upplever att de är likställda med hörande personer inför lagen. Förstudien är ett nationellt projekt som har FN's konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och Mänskliga Rättigheter som grund.

Under hela förstudien har vi arbetat med ett etiskt förhållningssätt.

Till projektet rekryterades två personer, Ann Hellströmer och Carolina Ekström, med olika kompetens. Ann Hellströmer, socionom, med bred kompetens och lång erfarenhet från rättsområdet. Carolina Ekström, socionomstudent, med dövkompetens. Tillsammans har vi utgjort en viktig grund för förstudiens arbete, vi har kompletterat varandra bra och tillsammans täckt hela området. Vi har använt oss av teckenspråkstolk i vårt arbete, detta har varit oerhört viktigt för att möjliggöra kommunikationen. Vi har dock inte kunnat använda tolkar i den omfattningen vi önskat från början. För det har inte budgeten täckt. Vi har båda lärt oss massor och hoppas att få försätta samarbetet.

Begreppsdefinitioner

Audism – Audism är ett begrepp som står för det förtryck som döva utsätts för på grund av det förutfattade meningar och fördomar som hörande har om döva (Humphries, n.d.).

Döva – Det finns ungefär 8000-10000 döva i Sverige. Döva identifierar sig inte som funktionshindrade, utan som en språklig minoritetsgrupp. Döva har en egen kultur, dövkultur. Med dövkultur menas bland annat levnadssätt, kunskaper och normer som råder inom en grupp (www.sdr.org). Dock är inte döva erkända som en språklig minoritetsgrupp. I förstudien syftar begreppet döva både döva och hörselskadade teckenspråkiga personer.

Dövkompentens – Denna kompetens innefattar förståelse för döva och deras sätt att leva, teckenspråket och dövkulturen (www.sduf.se).

Laga efter läge – Att agera efter de förutsättningar som en har.

Mänskliga Rättigheter - Lag (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, Article 6 - Right to a fair trial

Relätolk – Tolkning mellan två språk via ett tredje (http://ec.europa.eu/dgs/scic/what-is-conference-interpreting/relay/index_sv.htm).

Rättsbegrepp - Det finns många olika rättsbegrepp som gäller misstänkta och målsägare och vittnen till brott men vi har valt att ta med Förundersökningskungörelse (1947:948), där en kan läsa vad som ska gälla enligt svensk lag. Finns som bilaga.

Teckenspråk – Det svenska teckenspråket används av ungefär 30.000 personer i Sverige, det är ett språk precis som det svenska språket som hörande använder. Kommunikationen sker via kroppen, ansiktet och händerna och uppfattas via synen. Det svenska teckenspråket blev officiellt erkänt år 1981 av riksdagen (www.sdr.org) och under år 2009 infördes det en språklag som innehåller bestämmelser gällande det svenska språket och de nationella minoritetsspråken och det svenska teckenspråket (SFS, 2009:600). Nu har det svenska teckenspråket ett starkare skydd (www.sdr.org) som innebär att de allmänna har ett särskilt ansvar för att skydda och främja det svenska teckenspråket (SFS, 2009:600).

Teckenspråkstolk – Teckenspråkstolkar översätter samtal mellan döva och hörande, de följer god tolksed som innebär bland annat tystnadsplikt, Lagen om tystnadsplikt för vissa tolkar och översättare (1975:689) och att de i sina uppdrag ska hålla sig neutrala. De får inte ge uttryck för egen uppfattning i sakfrågor eller företräda någon annans uppfattning under tolkningen.

Tystnadsplikten gäller endast för auktoriserade tolkar. I uppdrag som anlitas av någon myndighet gäller offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) oavsett om tolken är auktoriserad eller inte (Kammarkollegiet, 2010).

Vardagsrasism – Mikroorättvisor som sker i vardagen som inte syns först normaliseras och upprätthålls av praktiker, som oftast är omedvetna om sina handlingar (Essed, 2005).

Metodik

Vi valde tidigt att täcka så många områden som möjligt för att få svar på hur behovet av lotsar ser ut. För att täcka dessa områden var enkätundersökning en bra metod att få in fler personers kunskap hur det fungerar för döva i rättsväsendet och vilken kunskap och kompetens det finns hos rättsväsendet i dagsläget. För att komplettera enkätundersökningen gjorde vi även djupintervjuer för att kunna ställa följdfrågor. Vi valde även tre personer till referensgruppen, personer från rättsväsendet vars kompetens som var viktig för förstudien. På grund av den begränsade budgeten för tolkkostnaden så delade vi upp oss i två olika ansvarsområden, Ann ansvarade för intervjuerna med personer från rättsväsendet och Carolina för döva klienter som mött rättsväsendet.

Referensgruppen

Referensgruppen bestod av tre utvalda personer med bred kunskap och långvarig kompetens inom rättsväsendet. Under studien har vi haft regelbundna möten där vi tog del av deras expertis och synpunkter på hur vi arbeta med förstudien. En av personerna i referensgruppen är även förälder till ett dövt barn.

Enkätundersökningarna

Gällande enkätundersökningarna så gjorde den ena hos rättsväsendet för att belysa vilken kompetens och rutiner de har i mötet med döva klienter. Den andra enkätundersökningen gjordes hos tolkarna, detta för att vi var intresserade av tolkarnas perspektiv på mötet mellan klient och rättsväsende. Vi inledde ett samarbete med Stiftelsen Tryggare Sverige, som arbetade med enkätundersökningarna åt oss. Vi valde att ha en utomstående organisation med kunskap och kompetens inom det område som förstudien berör. Tryggare Sveriges uppdrag gick ut på att bland annat sammanställa undersökningarna, nå dessa tilltänkta respondenter och följa upp resultatet.

Undersökning 1:

Målgrupp: Rättsväsendet i 5 städer.

Enkäten har skickats ut till: företrädare för rättsväsendet polis, åklagare mm.

Vi ville ta reda på hur dövkompetensen ser ut hos rättsväsendet, fanns det kompetens?

Undersökning 2:

Målgrupp: Teckenspråkstolkar i 5 olika län (TC alt. bolag), endast dessa TC/Bolag som utför uppdrag hos rättsväsendet.

Vi ville ta reda på teckenspråkstolkarnas perspektiv på mötet mellan klient och rättsväsendet. Syftet var att visa att det inte enbart räcker med att ha en tolk på plats, detta då tolkar skall vara professionella och neutrala i mötet.

Utöver enkätundersökningarna gjordes djupintervjuer med företrädare från rättsväsendet polis, åklagare, domare, mm. För att kunna få chans att fråga mer om deras erfarenheter genom yrkeslivet av döva i rättsprocessen.

Eftersom döva utgjorde den tredje och viktigaste gruppen i vår undersökning, det vill säga klienterna. Vi ville ta reda på hur döva upplevde mötet med rättsväsendet och vilka konsekvenser det fick vid bristfälliga kunskaper alternativt inga kunskaper alls om döva i mötet. Hur upplevde de sin rättssäkerhet? Under hela studien har vi hållit diskussionen levande med Tryggare Sverige och den skriftliga undersökningen, hur det har gått vilka som svarat och så vidare.

Tidigare forskning

Vi har valt att göra en presentation av tidigare forskning inom området. Eftersom vi anser att det utgör en del av grunden till denna förstudie. För att få en förståelse om döva och deras kultur presenteras först forskning inom det området och sedan forskning från området rättsväsendet gällande avsaknaden av dövkompetens.

Döva och dövkultur

Harlan Lane, psykologiprofessor och språk/lingvistik expert vid North Eastern University, beskriver i sin bok "Bakom välviljans mask – försvagning av dövsamhället" (2014) dövkulturen. Lane skriver om den amerikanska dövkulturen och det som han skriver kan användas på den svenska dövkulturen. Lane skriver att det som betecknar dövkultur är bland annat att döva har annorlunda regler för exempelvis hur en ska påkalla uppmärksamhet, turtagning och uttrycka sig artigt. Att komma med antydningar eller svävande utsagor för artighetens skull anses vara opassande och kan uppfattas som stötande. Det skall talas klarspråk. Döva har annorlunda regler för hur en ska påkalla uppmärksamhet (Lane, 2014). Detta beskrivs som teckenspråkets uppmärksamhetsväckande signaler, dövas sätt att påbörja ett samtal (Mesch, 1998). Att ögonkontakt behövs för att föra ett samtal mellan den som tecknar och mottagaren. Skillnaden mellan i ett talat samtal och teckenspråkigt samtal är att den tecknande inte kan ta ordet då teckenspråk används som kommunikationssätt. I talat samtal kan det avbrytas eller genom att höja rösten för att få komma till tals. Och i den auditiva signalen behövs det ingen ögonkontakt. Men på teckenspråk måste en få ordet av mottagaren, detta sker genom att mottagaren signalerar med ögonkontakt att den

tecknande för påbörja sin del av samtalet. Mottagaren lägger ner sina händer för att visa "jag lyssnar". Under samtalet måste mottagaren titta på ansiktet på den som tecknar. Eftersom mycket av den språkliga informationen som kommer till uttrycks just i ansiktet. Att endast titta på händerna är inte tillräckligt. Det är alltså mottagaren som bestämmer om den andre får komma till tals. Att titta bort eller blunda är ett sätt att visa att en inte alls vill lyssna. För att göra sig uppmärksam så måste en få ögonkontakt med mottagaren (a.a.). Det finns fyra olika sätt, dessa är så kallade uppmärksamhetsväckare: Viftning- Personen viftar med handen. Beröring – Personen rör vid mottagaren. Ruckning – Då personen försöker hindra mottagaren att fortsätta det hen håller på med, genom att exempelvis dra i kläder eller kroppsdelar. Bankning – Slå på bordet eller på golvet för att påkalla uppmärksamhet (Holmström, 2003)

Identiteten som döv värderas högt, många döva är eniga om att en hörande kan aldrig fullt ut ha den identiteten och aldrig bli en fullvärdig medlem av dövkulturen. Att eftersträva hörandes värderingar anses vara negativt inom dövkulturen. Döva som valt att ta efter de hörandes värderingar och se ner på döva anses vara förrädare. Vidare beskrivs dövvärlden som en familj, och överskuggar skillnaden i ålder, kön, etnicitet och klasskillnader. En stark lojalitet finns i gruppen. En annan sak som utmärker dövkulturen är kramar, döva är mer fysiska och kramas då de träffas och när de skiljs åt. Dövkulturen sätter stort värde på döva barn, döva vuxna kan till exempel färdas långt för att träffa döva barn, speciellt när det döva barnet saknar andra döva kontakter. Dövkulturen har en mängd litteratur med historia, berättelser, skrönor, legender, fabler, anekdoter, lyrik, dramatik, skämt och så vidare. De återberättar livet som döv och mycket av litteraturen handlar om det direkta eller indirekta förtrycket från hörande. God färdighet i teckenspråk och skickligt historieberättande värderas högt inom dövvärlden (Lane, 2014).

Fredäng har skrivit en doktorsavhandling "Teckenspråkiga döva- Identitetsförändringar i det svenska dövsamhället" (2003). Fredäng (2003) menar att synen på döva utifrån den kliniska bilden som defekta och hjälpträngande utmanas då döva utvecklat en tydlig identitet som döva, med teckenspråk som ett gemensamt språk. Vidare menar Fredäng (2003) att samhällets syn på teckenspråket är positivare nu än tidigare dock ses det fortfarande som annorlunda. Parallellt med samhällets förändring med dess syn på döva har dövas egen syn på sig själva ändrats och identifierar tre olika dövkulturella typer som antas präglad dövsamhället under efterkrigstiden. Dessa tre är stigmatiserad exodus, identitesmanifestation och teckenspråkig Kooperation. Stigmatiserad exodus är det som förenar medlemmarna till en kollektiv familj, de stigmatiserade erfarenheterna i det hörande samhället binder samman medlemmarna och utgör basen för en stark samhörighet. Döva har ofta bemötts av ett stigmatiserande sätt. Identitesmanifestation, uppmanar till en stolthet att vara döv och till kollektiva handlingar mot omgivningens stigmatisering. Teckenspråkig Kooperation, betraktar dövsamhällets kultur skilt från det hörande samhället (Fredäng, 2003).

Döva och rättsväsendet

Enligt tidigare forskning som gjorts av Högberg (2015) råder det en avsaknad av dövkompetens, kompetens om teckenspråk och dövas kultur samt värderingar, inom sociala myndigheter. Högberg (2015) gjorde en litteraturöversikt som undersöker forskningen om relationen mellan döva klienter och sociala myndigheter och menar att i följd av avsaknaden av kunskapen om dövas rättigheter och dövkompetens hotas rättssäkerheten för döva. Med rättssäkerhet menas det enligt Svenska Akademiens ordlista den säkerhet och det skydd av rättigheter som rättsordningen garanteras och som upprätthålls i rättsordningen (<http://g3.spraakdata.gu.se/saob/>). Resultatet visade olika situationer som havererat på grund av missförstånd och att den gemensamma nämnaren är avsaknaden av kunskap. Vidare menar Högberg (2015) att med rätt dövkompetens ges bättre möjlighet till djupare samtal med döva klienter och därmed kan bättre service ges. De som är mest utsatta hos döva är de döva med språkdeprivation (a.a.). Med språkdeprivation menas en social konsekvens som uppstår när barn blir understimulerade genom språket (Axelsson Brakstad, 2012). Speciellt döva barn som är födda i utvecklingsländerna, på grund av att de inte blivit exponerade för ett språk att kommunicera med.

Det kan finnas olika orsaker såsom okunskap om teckenspråk hos föräldrarna, möjligheterna till att lära sig teckenspråk inte finns eller att teckenspråket är inte accepterat i det landet. Istället för att ge det döva barnet sitt språk, teckenspråk, så används kroppsspråk och det är inte tillräckligt. Vidare menar Axelsson Brakstad (2012) att risken blir att det döva barnet mister mycket information och kunskap som andra hörande barn får. Eftersom de hörande barnen har ett språk och kan därmed ställa frågor och fortsätta utvecklas. Det orsakar även svårigheter för det döva barnet med att utveckla ett skrivet språk (a.a.).

Högberg (2015) menar att döva med språkdeprivation riskerar att utsättas för oetiskt bemötande på grund av att de själva inte har förmågan att se när det går fel och även det på bekostnaden av den professionellas okunskap.

Ytterligare en forskning påtalar liknande problem, bristen på dövkompetensen inom rättsväsendet.

I "Sign language, translation and rule of law – deaf people's experiences from encounters with the Norwegian criminal justice system" (2014) menar Olsen och Kermit att det finns brist på kompetens hur en skall hantera ärenden med döva klienter. I undersökningen genomfördes intervjuer med 22 informanter, som bestod av döva klienter, teckenspråkstolkar och verksamma inom straffrätten. Det visade sig bland annat att det är brist på kompetens hos de professionella parter och på tillräcklig kunskap och språk. De menar att det är i allmänhet en brist på kunskap hur tillgänglighetsfrågor ska hanteras. Hur straffrätten och rättsfall skall vara tillgängliga för personer med svårigheter. De döva respondenterna de hade i sin studie berättar om flera områden där

kompetens saknas i det straffrättsliga systemet. Såsom hur systemet fungerar och hur systemet hanterar en döv person som ett offer, vittne, misstänkt eller åtalad medborgare. Det visade sig även att det fanns en brist på grundläggande förståelse för hur rättsprocessen fungerade hos respondenterna. Denna kunskapsbrist kan vara väl relaterad till det ofta dåliga kvalitén på utbildningen som ges till döva (a.a.).

Rättsväsendet

Förstudien hade en förhoppning att kunna ta reda på vad rättsväsendet känner till om döva. Vi valde att skicka ut enkäter och att göra djupintervjuer, med olika företrädare från rättsväsendet. Enkäterna har vi gjort en sammanfattning av, men vill ni läsa dem i sin helhet finns de med som bilaga. Vi hade även med några frågor som speciellt riktade till poliser även dessa är redovisade i bilagan. Arbetet med enkäterna har vi valt att lägga ut på Stiftelsen Tryggare Sverige, så att de skulle vara en oberoende part som gjorde själva undersökningen. Vi formulerade frågorna som vi ville få svar på.. Tryggare Sverige tog med frågorna och gjorde en elektronisk enkätundersökning, skickade ut och samlade in hela materialet.

Metodik

- Enkätstudie riktad mot olika aktörer inom rättsväsendet i Stockholm, Örebro, Umeå, Malmö och Kristinehamn.
- Omkring 20 frågor om erfarenheter och kunskap kring mötet med döva och hörselskadade. Plus en särskild kompletterande del riktad till enbart polismyndigheten och dess anställda.
- Enkäten har varit öppen under mars och april 2016
- Utöver huvudenkäten har ytterligare en mindre enkät gått ut direkt till tolkar som berör deras erfarenheter vid kontakter med aktörer inom rättsväsendet
- Svarande instanser:
 - Polismyndigheten
 - Åklagarmyndigheten/Åklagarkammare
 - Brottsoffermyndigheten
 - Biståndsmyndigheter
 - Kriminalvård
 - Frivård
 - Hälften
 - Advokatbyråer

- Socialjourer
 - M.fl.
- Respondenten: Totalt 172 svar
- Könsfördelning
- 62 % Kvinnor
 - 38 % Män
 - Position inom organisationen på de svarande är både på strategisk och operativ nivå (chefer, administrativ personal, yttre tjänst) Antal år i tjänst på de svarande varierar från ½ år upp till 44 år

Sammanfattning av enkätundersökningen

Vi hade först en fråga om personliga erfarenheter av teckenspråkiga döva;

För att på detta sett få en bild av hur kunskapen såg ut, det var 35% som hade någon personlig erfarenhet. Nästa fråga var kan du teckenspråk; 7 %, vilket visar att det var en mycket liten del av de som deltog i enkäten, när vi frågade om någon på arbetsplatsen kunde teckenspråk blev svaret ännu sämre 5 %. Nästan hälften av de tillfrågade hade kommit i kontakt med döva på sin arbetsplats.

När vi sedan frågade hur en hade kommit i kontakt/kommunicerat med döva; det vill säga använt något tekniskt hjälpmedel blev svaren inte lika bra; över hälften svarade att det inte kände till något tekniskt hjälpmedel. De som svarade att de visste några hjälpmedel svarade allt från papper/penna till hörselslinga. När vi sedan kom till frågan om en känner till hur en bokar tolk, så svarade nästan hälften att de visste hur en gör, men vi kan känna oss oroade att t.ex. inom polisens nya organisation har ännu ingen upphandling skett?

Frågan om kunskapen om relätolk blev att bara 10 % visste vad det var, vilket inte var konstigt begreppet är ganska nytt. När vi sedan kom till frågan om kunskapen om teckenspråk kontra svenska språket så var kunskapen där dålig, över 70 % hade inte den kunskapen. Det visar att kunskapen om att det svenska språket kommer på andra plats hos många döva, vilket innebär att om t.ex. en polis säger att vi kan kommunicera med papper/penna har en ingen aning. För en skulle aldrig säga samma sak till en person från ett annat land.

Den sista frågan vi ställde var om arbetsplatsen hade några rutiner att möta döva, 7 % svarade att en hade det. Vilket innebär att det finns mycket att göra på området. För det minsta en kan begära att det ska finnas rutiner hur en möter döva i rättsprocessen så att det inte alltid blir laga efter läge. Vi hade sedan en extra fråga som handlade vad en visste om dövkulturen, där en kan se

att om en har någon personlig erfarenhet vet en kanske något men har en inte det vet en ingenting. Men väldigt många svarade att en ville ha kunskap och önskade det sig redan under utbildning kunde fått den kunskapen. Många ville ha mer kunskap för att bättre kunna bemöta döva.

Vi hade sedan några speciella frågor riktat till polisen, tyvärr var det få poliser som svarade, vilket kan bero på flera orsaker. Polisens egen kommentar, är att det har varit/är en omorganisation, att många/alla special poliser har försvunnit, att en inte vet hur en ska svara mm.

Första frågan var; Hur en gör som polis om en kommer till en brottsplats där någon är döv? Där svaren blev papper/penna, googla, någon App., boka tolk, använda någon som kan prata, osv.

Den andra frågan var; Om du ska hålla förhör med en döv person hur gör du då?

Boka tolk, använda papper/penna, ringer länskommunikationscentralen, försöker lösa det? Den

tredje frågan var; hur gör du om du behöver kontakta en döv person? Där var det mycket att kommunicera som vanligt, skriva, mejla eller försöka ringa någon svarade att en kunde kanske boka tolk.

Alla svaren från polisen gör att en kan känna en viss oro för rättstillämpningen. Det visar också att kunskapen behövs, så att en åtminstone har en baskunskap. Att en inte får eller ska hålla förhör med papper/penna. Det visar också att det behövs rutiner, för det handlar idag mycket om att laga efter läge. Den enskilde polisen gör så gott hen kan, vill inte göra fel, men har ingen rutin hur en gör idag.

Djupintervjuer med företrädare för rättsväsendet Stockholm

Vi har valt att intervjua 15 personer som på olika sätt arbetar inom rättsväsendet. De personer vi intervjuat arbetar inom: Advokat, Domstol, JO, Polis, Säkerhetsbranschen, Åklagare. De har varit i åldersspannet 30-70 år de är 10 kvinnor och 5 män. Att de blev mer kvinnor än män är mer än en slump, några män vi önskade intervjua hade inte möjlighet att delta av olika skäl.

Övervägande delen av de intervjuade svarade att de inte hade någon kunskap om döva eller hade mött några döva i sitt arbete under åren. Denna fråga om kunskapen om döva och om de mött någon döv i sitt arbete, gjorde de flesta förvånade och förundrade och alla blev väldigt tankfulla och undrade hur det kom sig? De som hade kunskap eller visste något hade på olika sätt kommit i direkt kontakt med döva, eller hade döva barn. Av detta kan en dra en kort slutledning, som med allt annat, en vet något när en själv påverkas, annars inte. Att så få hade/har mött döva i sin tjänsteutövning, i vissa fall över 40 år, kan en ställa många frågor om?

Kunskap om Teckenspråk var inte heller tillfredsställande, eller rent ut = dåligt. Kunskapen om hur eller vad det finns för hjälpmedel var inte heller bra. Förutom de som hade egna barn, eller andra anhöriga. Alla tyckte de behövdes rutiner och mer kunskap. De få fall som de berättar om är alldeles för få för att ens tas upp som exempel.

När vi sedan kom över på andra frågor så frågade jag först om misstänkta döva personer; gärningspersoner. Där svaret var väldigt varierande;

"Kan man vara döv och vara kriminell"

"Lättare vara döv och vara kriminell"

"De är väl som folk är mest"

"Håller nog på med narkotika brott"

"Är väl ingen skillnad på alla andra"

"Är inte mindre kriminella"

"Alla döva män är nog inte snälla"

Ja svaren varierade, men många undrade om döva kriminella inte upptäcks och klarar sig bättre genom att de är döva?

Vi behöver mer kunskap om döva kriminella.

När det sedan gäller döva offer för brott;

"De är nog mer utsatta"

"De är nog som folk är mest"

"De klarar sig nog bättre för att de inte hör allt skit"

"De gör nog inte anmälan för att de känner att det inte är någon idé"

"De gör nog ingen anmälan för de redan känner sig utanför samhället"

"De gör ingen anmälan för att de orka inte gå iväg till polisen, när de vet att ingen kan förstå dem"

"De tycker att de har sig själv att skylla"

Ett stort problem att ingen vet hur många döva som blir utsatta eller hur många döva kriminella det finns. Detta tyckte alla intervjuvade att det var ett problemområde eftersom nu idag vet vi inte hur många det finns. Hur ska vi idag få reda på det? Och då kom det fram att vi kan använda oss av ingångsanmälan som polisen upprättar. En ruta med information om vilket språk målsägaren talar skulle vara bra att ha med. Exempelvis teckenspråk. På så sätt skulle det underlätta mötet med döva eller andra personer med annat språk utöver svenskan eftersom rutan visar om språk- eller teckenspråksstolk behövs vid mötet. Idén diskuterades med intervjupersonerna:

"Jättebra så att vi får reda på hur många det är"

"Behöver inte vara kränkande"

"Vi måste få reda på det tidigt för att döva ska få bättre service"

"En mänsklig rättighet att kunna ta del av utredningen"

"Rättsväsendet måste kunna bli bättre i handläggningen av dessa ärenden"

"Det måste gå att göra utan att det är kränkande"

"Om man ser det som ett annat språk då når vi alla och det är inte kränkande"

"Måste gå att göra"

Vi måste bli bättre på att nå fler döva och andra utsatta grupper och vi måste kunna få veta hur många döva blir utsatta?

En fråga om döva i lokaltrafiken ställdes eftersom många blir utsatta för brott i lokaltrafiken samt incidenter som sker i lokaltrafiken nås inte av döva personer idag vilket gör de mer utsatta. Alla grupper har rätt att känna sig trygga i lokaltrafiken.

Hur trygg är den döv person i lokaltrafiken?

"Ja den frågan kan man ställa sig"

"hur ska de kunna förstå att t bane vagnen måste utrymmas"

"Hur ser det ut på offentliga rum för döva"

"Känns djupt oroande när det är mer och mer saker som händer"

"Tänker på alla terror hot"

"De ser bättre an oss andra så de fixar det"

Den här frågan måste vi väcka.

Med den här frågan "Kör döva bil?" ville vi visa hur låg dövkompetensen faktiskt är inom rättsväsendet.

"Det tror jag inte"

"Kan de det"

"Får de ta körkort"

"Min son kör budbil"

Ja här är ytterligare en fråga som måste lyftas och informeras om.

Polisen arbetar områdesvis och bör ha kännedom vad som finns inom sitt område. Så därför ställdes frågan om de exempelvis kände till om att Manillaskolan hade flyttat till Kungsholmen.

"Ja det har man önskat i alla år"

"Vems ansvar skulle det vara"

"Ringer man radion vet de allt"

"Det borde finnas eftersom allt finns på dator idag"

"Vore väldigt bra att kunna få veta vad som finns i just mitt område"

"En säkerhetsfråga men det fungerar aldrig"

"Kunskapen fanns förut men nu har kunskap tagits bort i och med all special polis tagits bort"

Sammantaget säger alla att den kunskapen borde finnas överallt!!!

Sammanfattning av intervjuerna:

Rättsväsendet måste bli bättre på att arbeta med döva!

Vi inom rättsväsendet måste få mer kunskap?

Vi inom polisen måste bli bättre på att nå fler döva?

Vi inom rättsväsendet måste få mer kunskap redan i utbildningen om döva.

Vi måste få reda på vad det finns för olika hjälpmedel.

Vi måste få veta hur en bokar en tolk på rätt sätt.

Vi måste hitta ett sätt som gör att döva kommer till polisen och gör en anmälan.

En kan ha utbildning på varje område så att det finns några som vet hur en gör för att det ska bli ett bra bemötande.

Tolkenkät

En mindre tolkenkät gjordes för att få med deras perspektiv på mötet mellan döva och rättsväsendet. Resultatet bekräftar den bild som döva berättar om i studien "Döva och rättsväsendet". Enkäten riktade sig till aktiva tolkar i regionen för de utvalda städerna. Totalt inkom det 26 svar, antalet respondenter blev ganska jämt fördelat mellan de 5 regionerna Västerbotten län, Stockholms län, Örebro Län, Skåne Län. Vi hade även alternativet "Övriga" om en inte ville uppge region. 96,2% av respondenterna hade utfört uppdrag hos rättsväsendet. I överlag var det dystra resultat från teckenspråkstolkarna, dock hade vi anat att dövkompetensen är högst bristfällig hos rättsväsendet. Enkäten visade även att majoriteten av tolkarna upplevde att det behövdes mer av dem än att endast genomföra sitt uppdrag som teckenspråkstolk. En nackdel med enkätundersökning är att följdfrågor inte kan ställas och därmed blir det begränsat, fördelen är däremot att det är en möjlighet att på en kort tid få in fler respondenter till studien. På slutet av

enkätundersökningen fick de fritt skriva och dela av sig sina erfarenheter eller tillägga något som de ansåg vi hade missat att fråga. Här är ett axplock av dessa:

Det som jag finner svårt i dessa situationer, speciellt i kontakt med polis och i förhör är dessa specifika termer som används. Det är inte alltid att polisen själv kan förklara vad vissa begrepp betyder på ett bra och pedagogiskt sätt. Så om jag förklarar för polisen att detta ord finns inte på teckenspråket, och undrar om denne kan säga detta på ett annat sätt, då måste jag som tolk oftast göra detta själv och på så viss ibland sväva ut från tolkningen... Det tar tid...

Självklart har det funnits de som haft dövkompetens eller kunskap om teckens-pråket men de är lätttränade. Merparten av de jag kommit i kontakt med inom rättsväsendet har inte den kompetensen. Där är det vi tolkar som har agerat informatörer i samband med vårt tolkuppdrag. På vissa platser har vi återkommit flera gånger och där har vi kunnat bygga upp ett samarbete där alla parter mer eller mindre lärt sig den kompetens som krävs. Problemet blir när personal byts ut.

Som tolk önskar man ganska ofta att den döve klienten skulle ställa fler frågor för att få allt klart för sig. Jag får en känsla av att man inte vill verka oinformerad men i dessa situationer (alla situationer) bör man fråga tills man känner sig fullt informerad. Frågorna kommer istället ofta efteråt och ställs då till tolken.

Det jag har upplevt är att brukaren har haft ett väldigt bristfälligt svenskt tecken-språk men att myndigheten har haft väldigt god kunskap och förståelse. och att den teckenspråkiga kan ha svårt att förstå begreppen som används inom myndigheten

Inom rättsväsendet förekommer många begrepp som inte finns på teckenspråk. Det leder till svårigheter vid tolkning och svårigheter för döva att förstå. Precis som hos många som hör så upplever jag att kunskapen hos döva om rättsväsendet och vad som sker där är bristfällig. Det leder till svårigheter att förstå. Det är viktigt att tolkar som tolkar vid olika situationer inom rättsväsendet har en förståelse och kunskap inom detta område, men det räcker inte. Det kan ändå bli missförstånd och saker som inte alls förstås av den döva klienten.

Ett stort problem som råder är att man fortfarande använder utbildade tolkar även inom rättsväsendet. Inte nog med det, det händer titt som tätt att privata bolag skickar endast en tolk till denna typ av uppdrag, vilket medför en ytterst bristfällig rättssäkerhet för tolkanvändaren. Jag menar även att polisen på något sätt borde fråga tolkanvändaren om denne är trygg med tolkarna och tolkningen utan att använda tolkarna då frågan ställs (eftersom tolkanvändaren kan ha väldigt svårt för att tala om sitt missnöje genom tolken som denne är i beroendeställning av).

Tolkenkäten i sin helhet finns bland de bifogade materialen.

Döva och rättsväsendet

Syftet är att belysa dövkompetensens betydelse i mötet med rättsväsendet för att visa vilka konsekvenser det kan få om det inte finns en förståelse för dövas språk och kultur.

Förhoppningsvis ger studien en ökad kunskap och visa behovet av en lots som kan i mötet förmedla betydelsen av teckenspråk och dövkultur.

Bakgrund

I Sverige finns det cirka 30 000 personer som använder det svenska teckenspråket, ett språk som erkändes officiellt som dövas första språk år 1981. År 2009 fördes det svenska teckenspråket in i språklagen (SFS 2009:600) i syfte att stärka dess ställning. Sveriges Dövas Riksförbund, SDR, menar att trots detta har inte det svenska teckenspråket den status som det bör ha (www.sdr.org). Det vill säga att det svenska teckenspråket inte behandlas likvärdigt med det svenska talspråket. Exempelvis har Myndigheten för delaktighet gjort en rapport "Så tillgänglig är staten 2015" (2015), de menar att det endast är en tredjedel av den grundläggande informationen på myndigheters webbsidor om själva myndigheten samt information av samhällsvikt som finns tillgängligt på teckenspråk. I rapporten menar de att det gör det svårare för personer med svenskt teckenspråk som sitt första språk att ta del av samhällsinformation.

Teoretiska utgångspunkter

För att analysera och förstå respondenternas upplevelse av mötet med rättsväsendet används teorierna audism och vardagsrasism. Audism är ett begrepp som myntades av en amerikansk forskare Tom Humphries. Det kommer från det latinska ordet "audire" som betyder att "höra". Humphries (n.d.) skriver i sin artikel att med audism menas de förutfattade meningar och fördomar som hörande har gentemot döva samt de förutfattade meningar och fördomar som döva har mot döva.

Audism är likt rasism (Erlandsen, 2012). Nordell har skrivit en bok om Audism/Deafhood (2011) och menar att audismen är likt rasismen, en tro på rasens överlägenhet fast istället en tro på hörsel förmågens överlägenhet. Att förtrycka och nedvärdera döva för att de inte har samma hörsel förmåga som en hörande (Erlandsen, 2012). Att det fattas dövkompetens inom rättsväsendet och att inte möta döva på deras villkor kan ses som en konsekvens av audism. Exempel på sätt att beröva döva deras språk är genom att missa en beställning av teckenspråkstolk eller använda en undermålig teckenspråkstolk, eller att kräva att de ska läsa och förstå skriven svenska trots det inte är dövas språk. Vardagsrasism är svår att upptäcka, de som utövar vardagsrasism ser inte sig själv som rasister men de betraktar och bemöter utifrån

stereotypa föreställningar (Johansson & Lalander, 2014). Begreppet vardagsaudism passar bättre i det här sammanhanget, då det handlar om mer eller mindre omedvetna handlingar. Först kommer en presentation av audism så ni får en uppfattning om vilken innebörd det begreppet har för att senare presentera vardagsrasism. De utgör tillsammans, innebörden av vardagsaudismen.

Audism

Humphries (n.d.) beskriver i sin artikel om audism att klasstrukturen hos döva är efter hörandes kultur och värderingar, ju högre upp i klasstrukturen så desto mer likt blir den döves språk och kultur den hörande. Och behåller den maktställningen genom att förtrycka andra döva. Längre har teckenspråket ansett vara något fult, att gestikulera var opassande, istället har det orala uppmuntras. De döva barn som kunde tala berömdes medan de barn som inte kunde tala sköts undan, ignorerades eller rentav bestraffades för att de använde sitt eget språk, teckenspråket. Det finns många exempel på audism i historien och det sker fortfarande. Döva ansågs vara svagsinta och kallades för `deaf and dumb`, dövstum på svenska (Lane, 2014). Lane (2014) beskriver hur hörande genom historien har ansett sig vara överordnade de döva. Hen tar upp olika exempel, bland annat visade hen hur den professionella litteraturen (studier om döva i artiklar, böcker, facktidningar) som skrivits av hörande specialister inom dövområdet, tilldelat egenskaper till döva. Dessa är endast ett axplock av tabellen som finns i hans bok:

Egenskaper som tilldelats döva i den professionella litteraturen (Lane, 2014, S. 63-65)

<u>KOGNITIV</u>	<u>SOCIAL</u>	<u>BETEENDE</u>	<u>EMOTIONELL</u>
Dålig självkännet	Isolerade	Aggressiva, stridslystna	Brist på empati
Dåligt språk	Asocial, barnslig	Få intressen	Paranoida
Inget språk	Undergivna	Härsklystna	Känslomässigt störda
Misslyckandet	Olydiga	Släpande hållning	Känslomässigt omogna
förkroppsligad	Samvetssvaga	Misstänksamma	Neurotiska
Ointelligenta	Moralisk outvecklade	Otrygga	Känslolokalla
Tvivlande	Oansvariga	Njutningslystna	Bekymmersfria
Ingen självakttagelse	Lättpåverkade	Initiativlösa	Blir lätt frustrerade
Sluga	Beroende	Långsam motorisk	Psykotiska reaktioner
Begränsat resonemang	Godtrogna	utveckling	Lynniga, nyckfulla
Dåligt begreppstänkande		Oböjliga	

Dessa begrepp är endast negativa och på detta sätt framställs döva i den kunskap som ges till personer som studerar till bland annat läkare, lärare och socialarbetare som skall arbeta med döva (Lane, 2014). Vidare menar Lane (2014) att det finns likheter från det koloniala förmyndandet mot afrikaner, alla relationer till afrikaner och dövsamhället byggs upp på våra föreställningar om dem. Likt européernas behov av att påtvinga afrikaner deras värderingar och sätt att leva, och genom att kalla det för civilisering av ociviliserat folk (a.a.), har hörande tvingat på döva att leva efter deras värderingar och sätt att leva. Döva har genom tiderna tvingats till bland annat talövningar, förbjudits använda teckenspråket (detta bestraffades med slag och förnedring), tvingat föräldrar till döva barn att förneka sina barns rättigheter till teckenspråket då det ansågs vara fult och riskerade påverka inläringen av det talande språket. Lane (2014) beskriver att det hörande förmyndandet anser sig ha en viktig uppgift till sina skyddslingar: att återbörda de till samhället. Ett samhälle utifrån hörandes kultur och värderingar, de hörande som styr döva barn och vuxnas intressen har ofta ingen koppling till dövsamhället. De varken förstår eller känner till dövas värderingar eller struktur (a.a.).

Nordell beskriver (2011) hur idén om audism har utvecklats till tre olika nivåer av andra forskare efter Humphries artikel: Individuell nivå, institutionell nivå och ideologisk/metafysisk nivå. Den individuella nivån där det berör en individs attityd, beteende eller åsikt. Institutionella nivån skall ses utifrån ett större sammanhang, exempelvis får en döv anställd inte samma förutsättningar som en hörande anställd på en arbetsplats, vilket kan bero på olika saker såsom arbetsplatsens språkanvändning, ekonomi, policy med mera. Dock är det systemet uppbyggt utifrån hörande perspektiv med dess värderingar, en institution som skapar och upprätthåller audism. Ideologiska/metafysiska nivån handlar om att det råder en idé om att den mänskliga identiteten förknippas med tal, alltså är den hörande mänsklig. Att skriftspråket ursprungligen kommer från talspråk trots att bokstäver, ord eller symbol inte nödvändigtvis kommer ifrån ljudet. Vidare har döva ofta framställts som exempelvis stumma, isolerade och efterblivna i filmer och blir därmed inte mänskligt framställda (Nordell, 2011).

Vardagsrasism

"Begreppet vardagsrasism relaterar vardagliga erfarenheter av rasdiskriminering till den makrostrukturella kontext av gruppojämlikhet som inom och mellan nationer tar sig uttryck i etniska och rasmässiga hierarkier av kompetens, kultur och framsteg." – (de los Reyes & Kamali, 2005, s. 20)

Essed (2005) menar att en ska skilja mellan rasism och vardagsrasism, då det inte handlar om extrema händelser men det förmildrar dock inte rasismen inom vardagsrasismen. Vardagsrasismen tar sig i uttryck som triviala, rutinmässiga och förgivettagna beteenden, dessa är till synes små orättvisor som till slut tas för givet och något som förväntas. Att dagligen utsättas för rasism kan orsaka kroniskt skadliga effekter på den mentala och fysiska hälsan. Dessa mikroorättvisor som inte syns först normaliseras och upprätthålls av praktiker, som oftast är omedvetna om sina handlingar

(a.a.).

Det finns huvudprocesser av vardagsrasismen: marginalisering, problematisering och symbolisk eller fysisk repression. Marginalisering av de som identifieras rasmässigt eller etnisk annorlunda, problematisering av andra kulturer eller identiteter och symbolisk eller fysisk repression av (potentiellt) motstånd genom kränkning eller våld. Vardagsrasismen verkar inom samhällets dominerande maktstrukturer och anpassar därför sig den till deras kultur, normer och värderingar. Ju högre upp i maktstrukturen som fördomsfulla eller diskriminerade uttalanden görs desto större blir skadan för den berörda individen. Exempelvis uttalar sig en politiker fördomsfullt eller utför diskriminerade politik om etniska minoritetsgrupper så står etniska minoritetsgruppers säkerhet och medborgerliga rättigheter på spel. Nervärderar eller nonchalerar en lärare ett barn som tillhör etniska minoriteter så står framtiden för de som tillhör etniska minoritetsgrupper på spel (Essed, 2005)

En av vardagsrasismens främsta egenskaper är att ett antagande om att de som utsätts för diskriminering inte kan göra en förnuftig/klarsynt bedömning av situationen, de utsatta beskylls för att vara överkänsliga och att de tar till sig anklagelser alltför lätt. Vardagsrasismen tar sig till dolda uttryck och förnekas samt förmildras av grupper i rådande maktposition (Essed, 2005).

Metod

Det blev en intervjustudie med åtta döva med teckenspråk som sitt första språk som även varit i behov av samhällsstöd och upplevt avsaknad av dövkompetens. Det är en variation av personer med olika erfarenheter av rättsväsendet. Cirka hälften av respondenterna har tidigare begått brott av något slag och hälften av dem har haft ärende hos socialtjänsten såsom utredning eller dylikt. Både män och kvinnor fanns bland respondenterna. Med tanke på att populationen döva i Sverige är inte så stort så har en avidentifiering gjorts av respondenterna i deras berättelser. Alla respondenter uttalade att de ville bidra till en utökad kunskap gällande den här frågan och ville därför dela med sig av sina upplevelser. Det är av ytterst vikt att bibehålla deras anonymitet och det eventuellt kan vara till skada om de identifieras. Valet föll på att inte könsidentifiera dem eller uppge åldern. Samtliga respondenter har fått påhittade namn och kön eventuellt har bytts ut.

Till intervjuerna användes semistrukturerade intervjuer med frågor utifrån specifika teman, en så kallad intervjuguide. Detta då det finns utrymme för att ställa följdfrågor och vara flexibel för processens gång vid en intervju (Bryman, 2011). Intervjuerna filmades då det är det svenska teckenspråket som används vid dessa samtal. Vid vissa intervjuer användes Skype på grund av det geografiska avståndet och en inspelning gjordes av samtalet med hjälp av Call Recorder, en tilläggsfunktion som kunde köpas till programmet Skype, det möjliggjorde inspelning av samtalen. Andra intervjuer genomfördes på den plats som intervjupersonen valt. Både i Stockholm och andra platser i Sverige. Bearbetningen av data skedde genom att först titta igenom filmerna och översätta

det svenska teckenspråket till skriven svenska, därefter antecknades koder för olika typer av svar. Att koda innebär att dela upp materialet i mindre delar enligt bestämda principer (Watt Boolsen, 2007). Först gjordes en uppdelning enligt bestämt överordnat klassifikationssystem och färgmarkerade i fyra olika färger för avsnitten som handlade om socialtjänst (inklusive insatser som lagen om vård av unga och kriminalvård), polis, rätten och teckenspråkstolk. Sedan förseddes varje enhet med flera olika begrepp och rubriker. Därefter lades koderna till, koder för negativa och positiva faktorer under de begrepp och rubriker. Sedan påbörjades analysprocessen. En eftersökning på mönster och teman som kunde uppvisa samband, det gjordes jämförelser och identifiering av olika enheter som kunde sättas in i en teoretisk ram (Watt Boolsen, 2007).

Avgränsning

Fokus skulle endast ligga på mötet, personens upplevelse av mötet med rättsväsendet och dess konsekvenser som avsaknaden av dövkompetens fick. Det kan finnas intresse av andra faktorer utöver mötet, eventuellt hur tjänstemännen har bemött andra klienter med annan etnicitet eller vilken norm och attityd som råder inom myndigheten. Detta skulle bli alltför stort och komplicerat och det är inte syftet med denna intervjustudie.

Reliabilitet, validitet och generalisering

Reliabilitet, validitet och generaliseringsbarhet kan ses som huvudkomponenterna i extern validitet, det är olika former av mått på den kvalitet, stränghet och generella forskningspotential som kan uppnås (Bryman, 2011). Vidare menar Bryman (a.a.) att finns det kritik mot kvalitativa analyser, att det är alltför subjektivt och har brister i bland annat replikation, generalisering och transparens. Att det är alltför subjektivt menar Bryman (2011) att resultatet ofta bygger på osystematiska uppfattningar på vad som viss undersökning visar. Det är forskaren som är det viktigaste redskapet i datainsamlingen och det som observeras och registreras färgas därmed av forskarens intresse. Med generalisering menar Bryman (2011) att det finns svårigheter med att generalisera resultatet och att fokus ska ligga på att generalisera till teori och inte till populationer.

Dessa åtta respondenters subjektiva upplevelser inte kan generaliseras till populationen, dock kan det ge ett inblick på vad som eventuellt kan upplevas i liknande situationer. Watt Boolsen (2007) tar upp olika möjligheter till att höja kvaliteten i analysarbetet, bland annat att tänka kritiskt, dokumentera, berätta hur data har konstruktureras, och ge en bred beskrivning. På så sätt kontrollera validiteten och därmed ge högre kvalitet (a.a.). Studien eftersträvar dessa punkter.

Resultat

Utifrån studiens syfte har teman formas, teman som Bemötande, Konsekvenser, Tillit och Dövkompetens. De övriga teman Kommunikation och att använda teckenspråkstolk och Beroende av en annan var något som växte fram under kodning av data. Dessa teman var återkommande i intervjuerna. Kommunikation och teckenspråkstolk föll sig rätt naturligt då döva och hörande brukar använda sig av teckenspråkstolk i mötet om inte den hörande personen behärskar teckenspråket. Temat beroende av en annan, det visade sig att några av respondenternas situation påverkades av en tredje person. De var beroende av den personen för att situationen skulle bli hanterbart. Dessa teman som nämnts kommer att presenteras med en sammanfattning av intervjuerna. Texten i sin helhet finns bifogat i de sista sidorna av förstudien. Sammanfattningen är endast ett axplock av texten i sin helhet, så att läsa de bifogade sidorna är att föredra.

Vi hoppas ni vill och kan läsa igenom dessa för att få en större förståelse hur respondenterna upplevde mötet.

Först får ni en kort presentation av respondenternas erfarenhet av rättsväsendet. Alla respondenter är döva som har varit i behov av samhällsstöd och upplevt avsaknad av dövkompetens.

Respondenterna

Intervjuperson 1, Clara: Ville upprätta en anmälan hos polisen men det blev aldrig av på grund av bemötandet hen fick på polisstationen. Ytterligare en faktor som försvårade denna situation var att anmälan gällde en döv.

Intervjuperson 2, Abbe: Har varit i behov av samhällsstöd såsom behandlingshem och socialtjänst. Hen har upplevt olika situationer med polis, socialtjänst och rättegång under sina tidigare år som kriminell.

Intervjuperson 3, Kerstin: Har varit hemlös och fick stöd av socialtjänsten som bland annat ordnade plats på behandlingshem.

Intervjuperson 4, Christer: Är hemlös och har varit i kontakt med socialtjänsten av olika anledningar. Såsom ekonomiska skäl samt hens familjesituation som resulterade i omhändertagna barn.

Intervjuperson 5, Sanna: Har varit i kontakt med socialtjänst och rätten av olika skäl. Såsom ekonomiska skäl, familjesituation samt en misshandel som hen blev utsatt för.

Intervjuperson 6 och 7, Kim och Charlie: Föräldrapar som varit i kontakt med socialtjänst, polis och rätten. På grund av missförstånd och okunskap från anmälaren och rättsväsendet sida blev den ena föräldern fängslad för att misstänkt ha slagit sina barn. Efter en lång process blev hen friad på alla punkter och är därmed fri.

Intervjuperson 8, Mika: Har blivit arresterad av polis och suttit i rättegång.

Bemötande

Respondenterna berättar om olika upplevelser av bemötanden av rättsväsendet, många av dem har mött en okunskap som resulterat i missförstånd eller kränkningar. Döva blir tillfrågade om de kan läsa på läpparna eller så sker kommunikationen via penna och papper, döva som talar med rösten anses vara positivt och behovet av teckenspråkstolk förträngs. Trots att respondenterna är döva och använder teckenspråk har det resulterat i många möten med rättsväsendet utan teckenspråkstolk. Respondenterna menar att det råder brist på dövkompetens hos rättsväsendet, exempelvis socialmyndigheten. Kerstin berättar att det beror på vilken handläggare en möter "Ja, de byts ut och byts ut, så man måste göra om allting, jag måste förklara om igen, det är lite jobbigt" (personlig kommunikation, Kerstin, 24 mars 2016).

Det berättas även om samhällsinsatser som ges utan möjlighet till kommunikation. Sanna som har blivit utsatt för misshandel fick en vittnesstödjare som skulle vara som skulle stötta henom under rättsprocessen:

"Men de (vittnesstödjaren) kunde inte teckenspråk, det kändes så onödigt de behövde inte vara där, om det var en vittnesstödjare som kunde teckenspråk så skulle det vara bra, men nu kunde de inte, så onödiga kostnader... det där systemet med vittnesstödjarna, det fungerar noll, i den situationen, det var bara slöseri med pengar, de bara stod där, vad kunde de hjälpa mig med? Kanske peka och tala om vart toaletten är, jag vet inte, det hjälpte mig ingenting" (personlig kommunikation Sanna, 29 mars 2016).

Kim och Charlie, berättar om när Kim togs in till förhör hos polisen. Förhöret som hölls med Kim genomföres utan teckenspråkstolk, istället hölls förhöret med papper och penna. Polisen hade skrivit en fråga om Kim hade slagit sina barn. På den frågan skrev Kim "förlåt förlåt skulle aldrig göra". Det tolkades som ett erkännande från polisen och åklagarens sida. De berättar att sättet Kim hade använt sig av för att få kontakt med sina barn, påkalla deras uppmärksamhet, ansågs som misshandel. Kim hör inte och barnen hör inte heller, så för att få kontakt måste de fysiskt ta tag i dem. Exempelvis ta i hakan och vända den emot en.

"Jag fick följa med till polisstationen, jag undrade varför, en advokat satt där och väntade på mig, de hade inte bokat någon tolk, jag satt där, de började skriva till mig, penna och papper, det blev stopp för mig, jag är inte bra på svenska... jag var tvungen att skriva, jag skriver dåligt, jag blandar ihop ord" (Personlig kommunikation, Kim, 23 mars 2016).

Några av respondenterna berättar det bemötande de fick av polisen när de blivit arresterade, respondenterna hade försökt att kommunicera med dem antingen med teckenspråk eller rösten. Oftast har det resulterat i att polisen inte försökt kommunicera på annat sätt än att tala med rösten eller inget alls.

"Nej inget alls, de kommunicerade noll Vad polisen ville vet jag inte, de kommunicerade noll, i alla fall, jag kom till häktet, de kastade in mig, de försökte inte ens prata med mig, ingenting alls, sånt här har hänt vid många tillfällen..." (personlig kommunikation, Abbe, 23 mars 2016)

Mika hade blivit misshandlad en kväll då hen var ute, efter händelsen hade Mika fått syn på några poliser så hen hade gått fram till dem för att berätta vad hen hade varit med om. Mika visade med sin mimik och kropp hur hen hade blivit misshandlad. Det tolkades som hotfullt av polisen så det slutade med att polisen fällde ner Mika till marken och satte på handfängsel, sedan skickades hen till fyllecellen. Mika menar att de inte försökte kommunicera med henom förrän nästa dag. Då hade hens ansikte svullnat upp berättar Mika, "De förstod först då och sa typ oj, sen blev det inget mer än så" (personlig kommunikation, Mika, 23 mars 2016).

Konsekvenser

Avsaknaden av dövkompetens har gett olika konsekvenser för respondenterna, några tar upp upplevelser av isolering och utanförskap på grund av avsaknaden av teckenspråkig miljö. Och några berättar om en känsla av att ge upp, att en inte orkar förklara hur döva fungerar och deras behov. Det har även gett en upphov till en kamp, att en måste kämpa vidare för att få sina rättigheter som döv. En av dem skulle upprätta en anmälan men efter det bemötandet hen fick så gick Clara aldrig vidare med anmälan, polisen hade svarat med att lämna ut kontaktuppgifter så Clara skulle mejla istället.

Abbe berättar om insatserna hen fick av socialtjänsten, de olika institutionerna hen bodde på. Det fanns ingen hos personalen som kunde kommunicera med henom på teckenspråk, de använde sig av penna och papper. Det mesta som skrevs var endast information vad det skulle vara för mat den dagen och vilka aktiviteter som fanns på det stället.

"Det betydde alltså att jag var mycket ensam, det gjorde så att jag mådde sämre. Exempel jag kan jämföra hörande behandlingshem med döva, nu när jag pratar om hörande platser så syns det att

de har mycket utbildning men noll kunskap om döva, noll teckenspråksmiljö, det betyder alltså en riktig isolering, som det skulle motsvara en döv i hörande miljö alltså tvärtom en hörande med en massa döva runt sig, så var det, plågsamt" (personlig kommunikation, Abbe, 23 mars 2016)

Kerstin berättar om tiden på behandlingshemmet, hen upplever att de misstänkte och ifrågasatte henom mycket. Hen berättar att de blev förvirrade på hemmet, för hen hade en annan typ av livssituation jämfört vad de trodde att hen hade. Hen menar att hens liv är olik de hörandes och hade försökt förklara det. På frågan om hen kände att hen orkade förklara det svarar Kerstin: "Jag bara kämpade kämpade jag ger ändå aldrig upp, om man kämpar så kan man lyckas lite då och då, bara" (personlig kommunikation, Kerstin, 24 mars 2016). Jag undrade om hen hade exempel på vilket sätt hörande och döva fungerar olika svarar Kerstin: "Ja det handlar mest om hur man kommunicerar, det ligger i första hand, och så har vi olika sätt att vara, döva och hörande har inte samma sätt att vara, det brukar inte vara så" (personlig kommunikation, Kerstin, 24 mars 2016). Kommunikationen på behandlingshemmet skedde endast via penna och papper eftersom de inte kunde teckenspråk.

En av konsekvenserna av avsaknaden av dövkompetens i mötet med socialtjänsten resulterade i att Christer fick träffa sina barn med en kontaktperson närvarande, barnen var även teckenspråkiga som Christer, men kontaktpersonen kunde inget teckenspråk och kunde därmed inte kommunicera med varken barnen eller Christer. Christer berättar om ett annat tillfälle då hen också hade sagt till innan om att hen ville ha teckenspråkstolk till ett möte med socialtjänsten som gällde ekonomiskt stöd. Då Christer kom dit så såg hen att det satt en till person i rummet och tänkte först att det var teckenspråkstolken:

"Nej det var bara handläggarens sekreterare, det brukar ju vara två, den kunde alltså teckenspråk, så de sade att det inte behövdes teckenspråkstolk, så jag kände jaja, jag orkade inte, orkade inte bråka om det" (personlig kommunikation, Christer, 24 mars 2016).

Christer började fylla i en blankett om inkomst:

"Jag hade en fråga och började teckna, då stoppade hon mig, `vänta` (här visar Christer hur sekreteraren tecknade) `vad.....sa.....du?` Jag blev helt ställd, och kände nej, jag ville ha en riktig tolk, och så säger handläggaren att sekreteraren kan teckenspråk" (personlig kommunikation, Christer, 24 mars 2016)

Konsekvenserna för Sanna blev att hen inte fick det stöd hen behövde av vittnesstödjarna. De kunde inte kommunicera med Sanna. Sanna menar att rätten inte förstår döva:

"... de förstår inte döva, det är en brist i samhället, de tror att vi är samma som hörande, men det brister hos döva och blir luckor på många ställen som vi får bråka om men hörande lyssnar inte" (personlig kommunikation, Sanna, 29 mars 2016)

Konsekvenserna för Kim och Charlie blev att Kim dömdes till fängelse. Åklagaren använde sig av det svar som Kim skrivit under första förhöret. Charlie bestämde sig för att överklaga men Kim orkade inte. Charlie berättar: "Hen ville släppa allt, hen mådde dåligt och åkte in på psyket.. xxx (advokaten) sade att om hen inte överklagar så betyder det i princip att hen erkänner så vi bestämde oss för att överklaga.." (personlig kommunikation, Charlie, 23 mars 2016). Charlie sökte kontakt med en sakkunnig inom döva och teckenspråk och bad honom förklara döva och dess situation. Hur döva kommunicerar och att döva fysiskt tar tag i varandra. Det resulterade i att Kim blev friad från alla punkter i hovrätten. Trots Kim att blivit friad från alla punkter har det fått stora konsekvenser för honom. Hen vågar inte vara sträng mot sina barn och överlåter det till andra föräldern istället. Kim vägrade först vara ensam med barnen, utifall det skulle bli konfliktsituationer, hen var rädd:

"Ja jag backade hela tiden, jag vågade inte, vi trodde det skulle kunna hända igen, så när det var bråk så lämnade jag över till xxx, jag backade, jag ville inte, jag var rädd att det skulle upprepas, jag ville inte säga till för tänk om de (hörande) skulle tolka mig fel igen, så jag undvek det" (personlig kommunikation, Kim, 23 mars 2016)

Inte bara Kim led av konsekvenserna, även barnen drabbades av den tid hen var i fängelse. Ett av barnen hade vid ett tillfälle stelnat till och började få tics, de fick åka in till sjukhuset och det visade sig att barnet led av trauma.

Kommunikation och att använda teckenspråkstolk

I samtliga intervjuer togs temat kommunikation och teckenspråkstolk upp. I många av situationerna har döva tagit till sig att använda rösten eller använda penna och papper för att bli förstörd istället för teckenspråkstolk. Det tas även upp olika former av problematik med att använda sig av teckenspråkstolk i mötet med rättsväsendet. Att en inte vill använda teckenspråkstolk vid känsliga tillfällen, för att förhindra ryktesspridningar. Det tas även upp missuppfattningar från teckenspråkstolken som orsakat osäkerhet och misstankar om personen verkligen översatt rätt. Teckenspråkstolken blir de dövas röst och de hörandes händer, de ska inte bara översätta allt korrekt, de ska även förmedla känslan i det som sägs. Det är en utmaning som teckenspråkstolken ställs inför, dock är de professionella och ska kunna hantera det. Trots risken för felöversättningar och känslan av osäkerhet och opålitlighet så lyfts det att teckenspråkstolk är en viktig förutsättning för att mötet ska kunna bli bra.

Beroende av en annan

Ett mönster kom fram under kodningen och det var att dessa respondenter har varit beroende av en tredje part, teckenspråkstolken är inte inräknad, för att situationen skulle bli mer hanterbar och även för att situationen inte skulle förvärras på grund av avsaknaden av dövkompetens. Vid ett tillfälle hade Abbe rymt från ett behandlingshem och stuckit hem till sin familj. Polisen kom hem till familjen grep Abbe för att skicka tillbaka honom till behandlingshemmet. De handfängslade Abbe med händerna på ryggen och pratade med rösten till honom. En vän till hans förälder som även fanns på plats, som var hörande stoppade och sa till om att hen är döv. Abbets förälder är döv. Så polisen förstod först då och lät honom ha händerna fängslade framför sig så han kunde skriva och teckna. Polisen visste inte om att han är döv.

Christer fick inte teckenspråkstolk till sina möten med socialtjänsten eftersom de tyckte att han talade så bra. Så han fick hjälp av en utomstående person som följde med på ett möte. Personen hjälpte till med att översätta och kunde stoppa och fråga vad socialen menade under mötet för att sedan förklara för Christer:

"xxx hos socialen förstod sen att det stämde, att jag hade svarat fel på frågor, han som följde med i mötet sa till mig 'Nej hon menar så och så' så att jag förstod så jag kunde ta tillbaka vad jag sa då jag hade missförstått frågorna, och svara om, då vaknade xxx upp och förstod att jag inte klarade utan tolk, efter det har jag fått tolk" (personlig kommunikation, Christer, 24 mars 2016)

Kim blev beroende av sin advokat som inte hade någon dövkompetens, den advokat som menade han inte trodde att tolk skulle behövas under första förhöret. Kim fick kommunicera via penna och papper, på ett språk som han inte behärskar. Mycket av det som hände med Kim och Charlie grundades i okunskap gällande teckenspråket, rättsväsendet förstod inte hur döva och teckenspråket fungerar. Bland annat hade det under rättegången blivit felöversättningar. Charlie berättar att under rättegången filmades inte Kim. Så Charlie och den sakkunnige som deltog under rättegången i hovrätten, kunde inte se om teckenspråkstolken hade översatt Kim korrekt. Den sakkunnige behärskar även teckenspråk. De kunde dock se teckenspråkstolken och under ett tillfälle hade teckenspråkstolken visat vad Kim tecknat och sagt att det här betyder koka över. Trots det tecknet betydde irriterad: "De frågade honom om barnen har irriterat honom och gjort något, hur blir du då? Han tecknar 'Jag har blivit irriterad'. Tolken tolkade till att koka över, att han hade ilsknat till" (personlig kommunikation, Charlie, 23 mars 2016). Den sakkunnige gjorde ett utlåtande om bland annat hur döva och teckenspråket fungerar, det resulterade i ett frikännande. Charlie berättar:

"Det var tack vare xxx (sakkunnige), om jag inte hade kontaktat honom, advokaten visste inget, det var många små saker som hänger ihop, rätten var så oförstående att det drabbade honom, de tolkade honom som, förlåt, men som korkad, så det drabbade honom hårt, vi är beroende av att allt

i händelsekedjan ska fungera, exempelvis kan polisen vara bra men tolken dålig, så brister det, eller om advokaten är bra och det brister på andra ställen, hela kedjan måste fungera och vara bra... för den döva ska lita på advokaten, lita på tolken, lita på rätten, lita på polisen, lita på socialen, lita på alla trots de har noll kunskap om honom, så hen blir mer utsatt, att behöva förklara att det behövs tolk och så, det skall inte vara så, hen visste inte hur det fungerade hos rätten, hen hade aldrig mött den situationen tidigare, aldrig varit i rätten, förhör, polisen, hen har aldrig mött den situationen. Hur ska man veta hur det fungerar? Veta hans rättigheter? Och så vidare?"
(personlig kommunikation, Charlie, 23 mars 2016)

Mika var beroende av sin mamma och advokat för att det skulle bli en rätt översättning av teckenspråkstolkarna under rättegångarna. Hans mamma brukade lyssna och se om de hade översatt Mika rätt. Efter när hans mamma gått bort så har Mika skrivit på papper vad hen ska säga under en rättegång till sin advokat (som inte kan teckenspråk) så att hen kunde lyssna om det blivit rätt översatt.

Dövkompentens

Några av respondenterna menade att situationen skulle ha sett annorlunda ut om myndigheten de mötte hade kunskap om döva. Kunskap om levnadssätt, språk och behovet av tolk i mötet.

Däremot var kraven på kunskap inte så höga, respondenterna menar att det räcker med lite grundkunskap om teckenspråk och en förståelse för döva och deras behov.

Clara menar att polisen behöver ha kompetens om döva och minoritetsgruppsvärlden som hen beskriver det, att de ska ha kunskap om hur det fungerar i en minoritetsgrupp, att döva använder teckenspråk och att döva faktiskt också begår brott: "Viktigt att ta upp hur en döv anmäler en döv, jag vet ärligt talat inte själv hur man ska göra"(personlig kommunikation, Clara, 20 mars 2016)

På frågan vad polisen behöver för kunskap svarar Abbe "Dövkunskap" (personlig kommunikation, Abbe, 23 mars 2016). För Abbe betyder dövkunskap:

"Jo en kunskap om att förstå när de möter en döv, som tecknar "jag inte hör", och inte tro att han är psykiskt sjuk i huvudet, de ska förstå tecknet och 'jaha han verkar inte höra vad vi säger' bara en sån liten grej, de behöver inte kunna så mycket om döva, bara att kunna förstå just det där situationen att personen är döv och förstå hur de ska hantera situationen genom att använda penna och papper, låta personen skriva och inte ha händerna fängslade bakom på ryggen, lite sånt liksom"
(personlig kommunikation, Abbe, 23 mars 2016)

Kerstin tycker att socialen och polisen borde gå på utbildning om döva, en utbildning som handlar om hur en ska bemöta och kommunicera med döva. Men hen menar att räddningstjänsten och brandkåren borde också gå på utbildning utöver socialtjänsten och polisen.

Christer menar att socialtjänsten behöver ha kunskap i hur de ska bemöta döva klienter och berättar om en handläggare som börjat skratta åt honom:

"Det var en situation som jag måste berätta om, det var så att jag sa (här visar Christer visuellt hur hen uttryckte sig: hen blåste upp kinderna och tecknade stora käkar). Hon började skratta, åt hur jag såg ut, jag frågade 'förlåt men vad skrattar du åt?' 'Nej nej nej jag menade inget med det' svarade hon, tolken som var med i mötet 'Jo det var så att du blåste upp kinderna och såg lustig ut därför skrattade hon'. Det var det där, så ska det inte vara, den attityden, kunskapen fanns inte. Vi döva använder ju mycket mimik, det är det de behöver mycket mer kunskap om hur dövas sätt att vara, dövas värld, min och deras värld är ju helt annorlunda" (personlig kommunikation, Christer, 24 mars 2016)

En sak tyckte Mika var bra med socialtjänsten och det var att de hen mötte hade kunskap om döva men insatserna som gavs var utan dövkompetens. När det gäller polisen tycker Mika att de behöver ha kunskap om teckenspråk för att kunna möta döva. Att de ska kunna handalfabetet och viktiga ord som exempel "Vad har hänt?" (personlig kommunikation, Mika, 23 mars 2016). Vidare menar Mika att en ska använda samma teckenspråkstolkar under hela processen så tolken/tolkarna kan översätta bra och förstå hur det fungerar. Med processen tolkar jag att Mika menar från polisförhör fram till rättegången.

Tillit

Tilliten varierade här, trots att respondenterna hade blivit utsatta för avsaknad av dövkompetens så kände de flesta mer eller mindre tillit till rättsväsendet. Ett annat ämne som uppstod under några intervjuer var tillit till döva professionella.

Clara menar att hens tillit till polisväsendet är starkt och tycker att de gör ett bra jobb och att hen kan förstå att de inte har kunskap om dövärlden.

Abbe menar att hen ser inget negativt hos socialtjänsten och förstår varför de tog besluten, att det var samhällets fel menar hen. Hen tycker det är samhällets fel att det inte finns insatser för döva. Det finns en brist på kunskap om döva, hur de har det i verkligheten. Hen menar att det inte är någon fara för döva med "bra liv" men för döva med "bakgrund" brister det. Det saknas vård för döva, exempelvis missbruksvård finns inte och vård för personer som utfört grövre saker som incest. Hen menar att det hörande samhället har vård för sånt och undrar vart det finns i dövsamhället.

På frågan om Kerstin känner att polis och socialtjänst sköter sina ärenden bra tvekar Kerstin lite och säger sen att hen tycker att de saknar kunskap om döva och att det är det som är orsaken till att de inte respekterar döva till 100 procent.

Christer känner en tillit på att få hjälp med den ekonomiska biten, hen känner sig trygg med att pengarna kommer in så att hen kan betala sina räkningar, medicin och mat. Christer betonar att hen är glad och tacksam för det och fortsätter sedan: "Men för det andra hur de bemöter, även om

jag träffar samma person så har personen samma beteende, jag förklarar att döva är så och så" (personlig kommunikation, Christer, 24 mars 2016). Jag undrar över hur hen ser på saken om socialtjänsten skulle anställa en döv, Christer svarar att det skulle vara toppen och berättar att hen hade haft en diskussion om det nyligen med en som är i samma situation som hen, "som själv också lever med socialtjänsten" En diskussion om att använda sig av döva. Att exempelvis anställa en döv hos socialtjänsten, det skulle inte vara bra tyckte den personen Christer pratade med. Christer menade att det skulle vara bekvämt, att få hjälp av någon som kan förklara så ett en förstår. Hellre det en att använda en teckenspråkstolk menar Christer. Då hade hen fått som svar att det inte skulle kännas bra på grund av att rykten kan spridas trots hen hade förklarat att det råder en tystnadsplikt hos professionella. Christer säger att det är synd att samhället skyller på rykten, att det är fördomar och något som både döva och hörande behöver få lära sig. Att hur det är att vara professionell undrar jag och Christer svarar: "Ja precis" (personlig kommunikation, Christer, 24 mars 2016).

Charlie menar att hen litar på rättsväsendet, om det är kopplat till andra saker som trafikbrott men inte i sån situation som de varit med om. Nu i efterhand har hen funderat mycket på vad som hänt, och undrar vad som hade hänt om hen inte tog upp om blåmärket. Hen förstår att rätten gör det i syftet för att hjälpa men det förstörde så mycket för dem, deras familj, relationen, förtroendet, ekonomin. Charlie menar att de berättar det här för att det inte ska drabba någon annan och avslutar med: "Nej, som situationen ser ut idag, att jag litar fullt ut, nej det gör jag inte" (personlig kommunikation, Charlie, 23 mars 2016). Kim känner tillit till rättsväsendet och menar att det som hände honom, det har aldrig hänt tidigare så hen litar på att polisen skulle hjälpa honom om hen blev utsatt för brott eller något dylikt (personlig kommunikation, Kim, 23 mars 2016).

Analys

Gällande vardagsrasismen, det stora problemet är egentligen inte enskilda handlingar, enskilda personer som saknar kunskap om andra grupper. Det som är problematiskt är att den grupp som har störst makt i samhället har möjligheten att utöva makt över andra grupper och därmed påverka strukturen i samhället som ställer dem i en underordnad position (Schmauch, 2006). Likt vardagsaudismen är den rådande majoriteten i samhället hörande och därmed ger det hörande makten att strukturera samhället. Vidare är den osynliga normen en viktig del av upprätthållandet av maktstrukturer, Schmauch skriver ett exempel i sin avhandling som kan ses som ett exempel för audismen:

..."svart"-"vit" rasism kan den säga oss något om hur den osynliga vitheten fungerar och gör det möjligt för den del av befolkningen som kategoriseras som vit för att slippa se sig själv, eller

samhället, i termer av hudfärg, etniskt bakgrund och rasism. Detta gör att vita, i Vita rasistiska samhällen, ofta har svårt att se rasismens betydelse för hur samhället och dess institutioner är uppbyggda, vilket i sin tur också gör att de i många fall har svårt att acceptera bilden av sitt samhälle som rasistiskt. Eftersom den överordnade positionen är genomskinlig är den svår att se, eller lätt att se, om man inte på olika sätt tvingas känna av den på mer konkret sätt. (Schmauch, 2006, s. 37)

Många av dessa respondenter fick ett bemötande som kan tolkas som vardagsaudism, i både direkt och dold form. Från omedvetna handlingar till direkta handlingar såsom att ta sig rätten att veta bäst om den andres behov eller förbise behovet, i det här fallet behovet av teckenspråk. Det kan tolkas som en del av upprätthållandet av maktstrukturer. Analysen har delats upp i tre olika nivåer efter teorin audism för att avslutas med en analys av konsekvenserna.

Individuell nivå

Audism uppstår när döva och hörande inte har något förtroende för dövas förmåga att styra över sina egna liv och den hörande personen intar hegemoni (Eckert & Rowley, 2013). I många av dessa möten har hörande intagit hegemoni och beslutat att en teckenspråkstolk inte behövs, trots att personen varken behärskade svenskt teckenspråk eller hade någon dövkompetens. En förmyndarmentalitet som innebär att förmyndaren vet bäst och därmed ges rätten till henom att ta beslut (Erlandsen 2012). Erlandsen (2012) menar att många döva upplever att många hörande omkring dem tycker sig veta vad som är bäst för döva trots att döva genom många generationer har uppmärksammat det. Felaktiga och okunniga handlingar. Istället för att ta hänsyn till det så menar hörande att döva så småningom kommer att bli tacksamma för tjänsten (a.a.). Fler av respondenterna berättar om hur de har, av olika anledningar, förnekats teckenspråkstolk till mötet med rättsväsendet. I ett av fallen hade den hörande försvarat sitt beslut att inte använda teckenspråkstolk med att hens sekreterare kunde teckenspråk trots att den döva sa motsatsen. Att förneka den dövas rättighet till att ta del av konversation på sitt eget språk via en teckenspråkstolk kan ses som en form av förtryck (Erlandsen, 2012). Det är intressant att dessa situationer uppstår för att det egentligen inte är enskilda handlingar, eftersom dessa enskilda handlingar upprepas av olika enskilda personer. Gemensamma nämnaren för dessa enskilda personer är att de är hörande. En professionell hade skrattat under ett möte, åt hur den döva klienten såg ut medan hen talade sitt språk, teckenspråket. Handlingar som eventuellt till synes är oskyldiga men likt vardagsrasismen ger upphov till osäkerhet, frustation och känslor av förnedring (Schmauch, 2006).

Institutionell nivå

Audism på institutionell nivå kan definieras som ett strukturellt system som fördelaktigt baseras på hörselförmågan och upprätthåller dövas underordning (Eckert & Rowley). En tolkning är att många av respondenternas upplevelser i mötet med rättsväsendet kommer från den institutionella nivån.

Fredäng (2003) skriver om det institutionaliserade misskännandet, som döva ofta får uppleva i mötet med hörande, beror på okunnighet och irrelevant okunskap om döva och menar att de är svårare att identifiera och påverka eftersom det är inbyggt i organisationer. Döva ses som funktionshindrade efter den audiologiska statusen (a.a.). Arbetsplatsens attityd som påverkar bemötandet av döva klienten, menar att det är för dyrt med teckenspråkstolk. Myndighetens riktlinjer gällande ekonomin påverkar tjänstemännens ageranden till att anlita teckenspråkstolkar. Det saknas riktlinjer hos myndigheter för hur döva ska bemötas eftersom det uppstår en krock i mötet mellan döva och rättsväsendet. Det finns en lag, Förvaltningslagen (SFS, 1986:223) som säger att när en myndighet har att göra med någon som inte behärskar svenska eller som är allvarligt hörsel- eller talskadad, så bör myndigheten vid behov anlita tolk. Trots denna lag verkar det inte riktigt ha fungerat hos rättsväsendet. Respondenterna hamnade i underläge i mötet eftersom de inte fick tillgång till sitt eget språk. Även som att när respondenterna fått tillgång till teckenspråkstolk så garanterades inte rättssäkerheten för dem. Många av dem berättar om en misstro till teckenspråkstolkar på grund av misstolkningar och en osäkerhet uppstår om tystnadsplikten, om att det som sägs i mötet inte sprids vidare. Döva anpassar sitt språk, tecknar långsamt och övertydligt för att tolken inte ska missförstå och riskera en felöversättning. Samtidigt som denna misstro och anpassning finns så bekräftar många av respondenterna behovet av en tolk, att de behövs för att det ska fungera. Utöver denna underordning hamnar även döva i en beroendeställning, respondenterna var beroende av en tredje person för att situationen skulle bli mer hanterbart. Den tredje personen var en person som kunde höra och tala med rösten.

Det är inte endast kunskap om dövas behov av teckenspråk och teckenspråkstolkar som fattas, även en förståelse för dövkultur fattas. Respondenterna upplever att myndigheter inte förstår deras behov och sätt att leva. Respondenterna upplever att de ständigt måste förklara för att bli förstådda, det kan ses utifrån en institutionell audism. Att förneka dövas sätt att leva genom att inte förstå deras behov och sätta en förväntan på att de ska leva efter den rådande majoritetens levnadssätt. Vidare är samhällssystemet uppbyggt efter den rådande majoriteten, det vill säga hörande människor. Samhället förutsätter att samhällsmedborgarna kommunicerar med hörsel och tal, därmed uppstår det komplikationer när det är en döv som behöver samhällsinsatser. Det uppstår svårigheter hos hörande att föreställa sig ett verbalt språk i annan form än det talade och skrivna (Fredäng, 2003). Respondenterna har svårt att få del av den information och det stöd som

finns, som till exempel hur en rättsprocess ser ut. Det är endast en tredjedel av den grundläggande informationen på myndigheters webbsidor finns tillgängligt på teckenspråk, information om själva myndigheten och samhällsinformation (Myndigheten för delaktighet, 2015). Idén med samhällsinsatser såsom vittnesstödjare eller behandling fallerar om den som ger insatsen inte kan kommunicera med den person som behöver insatsen. Att placera döva i hörande miljöer, behandlingshem till exempel, kan ses utifrån ett institutionellt audism. En isolering uppstår då tillgång till teckenspråket inte ges. Dövas behov av språk och delaktighet förnekas och endast de primära behoven som mat och sovplats tillgodoses.

Ideologisk/metafysik nivå

"Kan du läsa läppar" kan ses som audism på metafysiskt nivå enligt Eckert & Rowley (2013). Audism på metafysik nivå förnekar dövas autonomi och inför heteronomi. Dessa frågor som "Kan du läsa läppar" och "Är du född döv?" är en vanligt återkommande fråga som döva får. De menar att det är ett sätt att det är ett sätt att bedöma den döves förmåga att kunna kommunicera på den dominerande majoritetens villkor. Teckenspråk tycks vara underlägset (a.a.). Många av respondenterna berättade om den typen av bemötande. Respondenterna berättar om hur de bemöts om de kan använda rösten, att det anses vara något positivt och därmed förträngs behovet av teckenspråket.

Konsekvenserna

Resultatet visade att konsekvenserna av avsaknaden av dövkompetens ofta blivit negativt för respondenterna. Upplevelser av isolering, en känsla av att ge upp, att inte orka förklara hur döva fungerar och deras behov, en känsla av att det alltid kommer vara såhär. Likt vad vardagsrasismen handlar om "gnagande, irriterande, utmattande till synes små orättvisor som man till slut börjar förvänta sig" (Essed, 2005, s.72).

Castberggårdssyndromet är en konsekvens av audism. Att ständigt utsättas för audism påverkar självuppfattningen och därmed förändras den döva människan. Den döva tror till slut att hen är mindre värd än en hörande (Erlandsen, 2012). En passivitet och underkastelse uppstår hos döva, de anpassar sig till de hörandes förutsättningar till exempel talar utan tolk till hörande och anpassar sig efter hörande kulturella behov. Beroende på hur mycket den döva har formats av samhällets syn på döva- som funktionsnedsatta, desto mer åsidosätter de sina egna behov och värderingar – och låter sig styras av majoriteten- de hörande (a.a.). Trots de olika negativa följderna det blev för döva på grund av avsaknaden av dövkompetens så fanns det en tilltro på rättssystemet.

Dock stämmer inte in detta syndrom på alla respondenter, konsekvenserna av avsaknaden av dövkompetens gav även upphov till en kamp. En kamp om att upplysa om dövas rättigheter.

Slutsatser

Intervjustudiens syfte var att ta reda på och belysa dövkompetensens betydelse för döva i mötet med rättsväsendet och belysa vilka konsekvenser avsaknaden av dövkompetensen kan få.

Slutsatserna är att bemötandet de fått i mötet med rättsväsendet egentligen inte var enskilda handlingar, eftersom dessa enskilda handlingar upprepas av olika enskilda personer. Till följd av avsaknaden av dövkompetens har konsekvenserna oftast blivit negativa, till och med förödande för några. Trots dessa påföljder kände respondenterna mer eller mindre en tillit till rättsväsendet.

Kraven på kunskap hos rättsväsendet var inte så höga, respondenterna tyckte överlag att det skulle räcka med grundkunskap om teckenspråk och en förståelse för döva och deras behov. Några av respondenterna trodde att konsekvenserna skulle ha sett annorlunda ut om tjänstemännen de mötte hade kunskap om döva, teckenspråk och deras kultur.

Implementeringsarbetet

Idag finns ingen rättsinstans som har kunskap eller kan ge stöd till målgruppen i utsatta situationer. Det saknas kunskap och kompetens inom rättsväsende, skolverket, högskolor, polisskola, vårdinstanser, socialkontor osv. Projektet skapar en kunskapsbank genom den utbildning som skall implementeras i högskoleutbildningar och rättsväsende osv. En sådan har aldrig tidigare funnits och innebär ett stort framsteg i att ge samhället kunskap ur människorättsaspekt. Detta projekt kan vara en modell för fler språkliga minoritetsgrupper och personer med funktionsnedsättning. Utvecklande är att kunskap sprids och en ökad förståelse skapas för hur en rättssäker process kan stärkas för teckenspråkiga personer.

Under förstudien har vi tagit kontakt med olika företrädare inom rättsväsendet för att få en sådan bred bild som möjligt av hur det ser ut idag. Vi har också haft stor hjälp av vår referensgrupp, poliser och advokat (som tidigare har lång erfarenhet av såsom domare/åklagare). Vi ville få svar på om rättsväsendet själva tyckte att de behövde mer kunskap om döva. Alla företrädare vi har fört samtal med svarade ja på den frågan:

- Alla myndigheter borde ha rutiner och inte vara tvungna till laga efter läge som nu idag.
- Utbildning om döva (exempel dövstudier).
- Att någon på arbetsplatsen har baskunskap om teckenspråk.
- Att man känner till/vet om de tekniska hjälpmedlen som finns på arbetsplatsen.
- Att man vet hur/vilket tolkbolag man ska kontakta.
- Att man vet att man inte får eller ska hålla förhör med papper/penna.

Kontakten ska fortsätta under arbetet med huvudprojektet där vi önskar samarbeta med så många som möjligt är; här nämnda i bokstavsordning:

Advokatsamfundet

Brottsoffermyndigheten

Brottsförebygganderådet

Brottsofferjouren

Domstolsverket

Kriminalvården

Polismyndigheten

Tolkförmedlingar

Stiftelsen Tryggare Sverige

Åklagarmyndigheten

Samt utbildningar för dessa alla myndigheter;

Juristutbildningen, polisutbildningen, socionomutbildningen.

Med flera.

Vi har under förstudien varit i kontakt med de flesta men vill återkomma när det stora projektet drar igång. För att inte börja ett samarbete redan under förstudien som sedan kanske inte blir något av. Vi vill vara säkra på att "ROS projektet" blir av innan vi startar upp ett riktigt samarbete. Detta för att de vi ska samarbeta med ska veta att om de avdelar personer, kommer på utbildning med mera måste det vara något som är beständigt.

Sammanfattning

Innan vi påbörjade förstudien hade Sveriges Dövas Riksförbund genom åren fått oroväckande signaler från teckenspråkiga döva och professionella aktörer att dövas rättssäkerhet är bristfällig. Målgruppen är utsatt med anledning av att rättsväsendet, vårdgivare, skola med flera saknar kunskap om hur en bemöter döva, hur teckenspråket är uppbyggt visuellt, hur en använder tolk med mera. Detta har resulterat i oklara domar ur rättssäkert perspektiv, fel diagnoser har ställts och fler har hamnat i rättspsykiatrisk vård på helt fel grunder. Döva föräldrar har fråntagits sina barn då skola och sociala myndigheter missförstår och tolkar teckenspråk och uttryck fel osv.

För att få så brett underlag som möjligt gjorde vi enkätundersökningar, djupintervjuer och hade en kunnig referensgrupp samt hade många andra kringkontakter. Sammantaget visar det att det är bristen är stor inom rättsväsendet gällande kunskap och bemötande. Samt att det är en brist på förståelsen för döva och deras kultur.

Enkätundersökningarna och intervjuerna bekräftar bilden av att döva är rättsosäkra i hela rättsprocessen. Att det är stora brister på kompetens och förståelse för döva och deras kultur, det vill säga att dövkompetensen brister hos rättsväsendet och därmed är inte rättssäkerheten tryggad för döva. Den tolkenkät vi också gjorde visar att tolkarna har upplevt att kunskapen i rättsväsendet är bristfällig och att de många gånger upplevt att deras tolkuppdrag har varit svår, då både den döva och rättsapparaten hade behövt en tredje person i rummet som hade varit med och förklarat; det vill säga en LOTS. Det räcker alltså inte med en teckenspråkstolk utan en tredje part är viktig för att rättssäkerheten ska kunna upprätthållas.

Med teckenspråkiga lotsar menar vi att ett kommande huvudprojekt skall utbilda teckenspråkiga personer med grundläggande kunskaper i rättsfrågor. Dessa skall fungera som stödpersoner vid polisförhör, vittnesstöd vid rättegång, tillföra rättsväsendet kunskap om dövas kultur, teckenspråk och bemötande. Lotsen skall agera som en brygga mellan rättsväsendet och den teckenspråkiga individen som berörs.

Slutord

För att rättsväsendet ska bemöta döva med samma rättsäkerhet som man bemöter hörande måste rättsväsendet skaffa sig mer kunskap om döva:

- Kunskap om hur döva kommunicerar
- Kunskap om att svenska inte är dövas första språk
- Kunskap om teckenspråk
- Kunskap om att en inte kan ta för givet att en kommunikation via papper och penna skall fungera med en döv
- Kunskap om dövkultur likväl som rättsväsendet tidigare har skaffat sig kompetens om andra trosuppfattningar, andra kulturer med mera.
- Att det ska finnas någon på varje myndighet som behärskar teckenspråk så pass att en kan göra sig förstådd med teckenspråk
- Att en vet hur man bokar och använder sig av tolk.
- Att en inte tar upp en anmälan eller håller förhör med någon döv person utan att tolk är tillkallad, detta skulle aldrig göra med en person som kom tex från Syrien
- Allt detta visar att det måste till mer kunskap på en bred front både till rättsväsendet och till döva personer så att deras rättssäkerhet stärks
- Kunskap om brottsförebyggande arbete och rättsväsendet ska spridas till målgruppen döva

Vi hänvisar också den till studien "Förhandlingar i rätten och likhet inför lagen - En etnografisk studie av hur kultur, etnicitet, kön och ålder förhandlas under rättegångar som rör gatukriminalitet" (Linnéuniversitetet). Studien har nyligen presenterats; som visar att människor med ett annat språk en svenska inte blir lika lyssnade på i rättegångar, då de också använder sig av tolk under rättegångar.

"Att behöva tolk under rättegången minskar chanserna att få en rättvis bedömning av domstolen, det visar en forskargrupp vid Malmö högskola och Linnéuniversitetet som följt över 40 rättegångar där de åtalade varit utlandsfödda". Sveriges radio 20160520

Vi vill avsluta med att i enkätstudien var verktyget Google ett återkommande inslag men vi vill betona att det inte idag är en rättssäkert tillgångsvägssätt.

Bilagor

Intervjuguide:

1. Berätta kort om syftet med intervjun, upprepa anonymitet, samtycke + avbrytande av medverkan, användning av film. Avsluta med att fråga om hen har fler frågor innan start?

2. Påbörja intervju:

TEMAN

Bakgrund:

Presentation av person –

Namn, ålder, bakgrund, pågående syssla.

Bemötande:

Kan du beskriva bakgrunden till ditt möte med rättsväsendet (polis, domstol, socialtjänst)?

Kan du beskriva mötet och det bemötande du fick?

Hur upplevde du det?

Vad känner du för det? Vilken var din känslomässiga reaktion på den händelsen?

Nu i efter hand, vad anser du om det? Vad har du för uppfattning i den händelsen?

Vad har du för åsikt om hur bemötandet bör se ut gentemot döva hos polis, socialtjänst och domstol?

Vilken kunskap bör polis, socialtjänst och domstol ha för att kunna möta döva?

Konsekvenser:

Har mötet gett några konsekvenser för dig som person eller/och din situation?

Vilka konsekvenser har mötet gett dig?

Vad känner du för det? Vilken är din känslomässiga reaktion på konsekvenserna?

Hur upplever du din rättssäkerhet efter mötet med rättsväsendet?

Hur upplever du tilliten till rättsväsendet?

Avsluta med → Jag har inga fler frågor, är det något du vill tillägga? Tycker du jag har missat att fråga något eller dylikt?

Resultatdelen i sin helhet

Bemötande

Clara berättar om ett tillfälle då hen gått till polisen för att få hjälp med ett ärende, hen ville fråga hur en anmälan upprättas. Hen hade känt sig jättenervös när hen gick in till polisstationen men försökte se lugn ut. Anmälan gällde en person i Claras omgivning som dessutom var döv, och därmed blev det fallet mer känsligt. Det bemötande Clara fick var att polisen ber henom att skicka ett mejl och lämnar ut kontaktuppgifterna. Clara upplevde som att de inte hade tid och att det var svårt att upprätta en anmälan hos polisen. Clara ville inte ha det bemötandet och skriva ett mejl, hen ville inte behöva skriva på svenska och menar att polisen skulle strunta i att svara. Clara ville ha direktkommunikation med polisen. Helst ville Clara att de skulle ta in henom till ett mindre rum och fråga vad ärendet gällde och hjälpa henom att upprätta en anmälan, eftersom hen inte ville beskriva dessa brott offentligt inför andra i det rummet där receptionen låg. Det slutade med att Clara gick hem, hen berättade aldrig vad det gällde. Clara berättar att hen efter det upplevde en tveksamhet, en oro i kroppen. Hen sov dåligt och funderade mycket på om hen skulle göra en anmälan eller inte.

Abbe berättar om olika möten hen haft med rättsväsendet, Abbe har tidigare varit kriminell och bland annat suttit i fängelse, på behandlingshem och bott på olika institutioner. Abbe har blivit gripen av polisen av diverse anledningar. Hen menar att det är illa med kommunikationen när det gäller polisen vid gripanden. Abbe berättar om ett tillfälle då hen blev gripen och handfängslad, hens ena handled var vid den tiden gipsad. Hen fick ligga på marken i en timme och under tiden stoppades blodtillströmningen i handleden så att det gjorde ont. På frågan om de inte försökte kommunicera med henom, svarar Abbe:

Nej inget alls, de kommunicerade noll. Jag använde rösten `hallå hallå`. Jag hade råont i handleden ... Min hand svullnade upp rejält, jag försökte hålla ut, ok det hade gått en timma, jag började röra på mig, vad polisen ville vet jag inte, de kommunicerade noll, i alla fall, jag kom till häktet, de kastade in mig, de försökte inte ens prata med mig, ingenting alls, sånt här har hänt vid många tillfällen...(personlig kommunikation, Abbe, 23 mars 2016)

Abbe berättar om olika situationer där hen blivit gripen eller häktad och där polisen inte verkade förstå att hen är döv, polisen har vid många tillfällen försökt prata med Abbe och hen svarat att hen inte hör genom att peka på öronen och skaka på huvudet. Trots detta har de inte förstått. Abbe berättar att polisen ofta blir stela, som i mataffären, när man säger till kassörskan att man inte hör och säger till om penna och papper och då blir hen helt stel, så går det till ungefär med flera poliser menar hen, och Abbe förstår inte varför det är så, varför de inte fått information. Hos socialtjänsten

har hen fått ett bra bemötande av: "Jag är mest glad över att den jag hade hos socialen var bra, kanske jag hade tur" (personlig kommunikation, Abbe, 23 mars 2016). Abbe tyckte att socialen var bra, trots att de inte hade någon kunskap om döva och att de tog besluten att skicka hen på behandlingshem för hörande. Abbe menar att de var tvungna att placera henom hos hörande för att samhället inte har några behandlingshem för döva. Döva skickas ut till platser där de inte finns någon kunskap om döva eller någon möjlighet till kommunikation på teckenspråk. Det finns ett hem, ett skolhem, som tar emot döva men Abbe berättar att där blandas alla döva med olika typer av problematik. När Abbe bodde där så fick hen vara med bland annat personer som var psykisk sjuk, lätt förståndshandikappad, utvecklingsstörd eller hade problem med familjen. De sattes ihop till en grupp, det fungerade inte tyckte hen. Och så menar Abbe att personalen, trots att det var en trygghet med teckenspråkig miljö, inte hade någon utbildning. Hen blev förvånad över hur dåligt det var och att de fick jobba där trots de inte hade utbildning: "Jag var sjutton och de gjorde ingenting, de bara fyade mig, fy fy fy, liksom fy bara, jag lärde mig ingenting" (personlig kommunikation, Abbe, 23 mars 2016). Medan på de hörande behandlingshemmen hade personalen utbildning men ingen kunskap alls om döva.

Kerstin, berättar om den tiden hen var hemlös och fick kontakt med socialtjänsten. Hen berättar hur de lyssnade på henom och erbjöd henom tak över huvudet som hen tackade ja till. Så det blev placering hos ett behandlingshem, både för att hen var hemlös och för att hen missbrukade alkohol och hasch. Kerstin berättar om när hen kom till boendet fungerade det inte riktigt med kommunikationen och hen upplevde att personalen hade svårt att förstå vad hen ville.

Om socialen säger Kerstin att det var sådär, för att de drog alltid ut på tiden och för att de inte förstod exakt hur döva fungerar, det är en brist på dövkompetens menar hen. På frågan om de hen hade mött visste om hur döva fungerade svarade Kerstin att det beror på vilken handläggare en möter: "Ja, de byts ut och byts ut, så man måste göra om allting, jag måste förklara om igen, det är lite jobbigt" (personlig kommunikation, Kerstin, 24 mars 2016). Polisen tycker Kerstin att det inte har varit något problem med, hen har varit med om ett förhör en gång och det fungerade bra. Kerstin hade blivit vittne till en händelse, och polisen kom till platsen och försökte först prata med henom. Kerstin hade tecknat att hen inte hörde så hade de tagit fram ett block och började skriva. De skrev en stund och bestämde sedan att hen skulle kallas in på förhör senare så hen fick gå, under förhöret användes en teckenspråkstolk.

Christer har haft kontakt med socialtjänsten under flera år, det har gällt hens barn som hen förlorade vårdnaden om på grund av alkoholmissbruk samt insatser som Christer behövde få från socialtjänsten. Christer upplevde att socialtjänsten inte förstod hens behov av tolk. Hen berättar om första gången hen träffade socialtjänsten, de hade kallat henom till ett möte för att någon hade gjort en anmälan gällande hens omsorg om barnen: "Det fanns ingen tolk där, varför det? Jo för att de

tyckte att jag talade bra, jo jag vet att jag kan tala bra så har det alltid varit sen jag var liten men jag hör dåligt, jag förstår inte, jag missuppfattar och hör fel" (personlig kommunikation, Christer, 24 mars 2016).

Christer sa till om att hen behövde tolk men de menade att det kostade pengar och att det var svårt att få teckenspråkstolk. Christer menar att hen skulle kunna svara på talspråket men ville få in det som sägs på teckenspråk. Det hade blivit en diskussion så hen valde att gå. Sedan blev barnen omhändertagna och hen visste inte om vad som hade hänt dem. Christer fick ingen information förutom senare då hen fick ett meddelande om att barnen fanns hos den andra föräldern. Efter omhändertagandet blev det fler möten med socialtjänsten utan teckenspråkstolk.

Jag hade sagt ifrån redan i början, att jag hör dåligt, jag vet att jag kan tala, ja jag vet, men jag vill inte missförstå, jag vill kunna svara rätt, på rätt frågor, det ville jag, det blev inte så, det blev värre och värre då det var mer och mer svårare frågor, mer djupare, jag kände nej och bestämde att de måste anlita en tolk för säkerhets skull, om det skulle vara så att jag svarar fel så kan tolken stötta mig och säga nej och säga socialen menade så här. Typ så ville jag ha, men det blev inget av med det (personlig kommunikation, Christer, 24 mars 2016)

Socialtjänsten hade tagit beslutet om att omhänderta hens barn av olika anledningar, en av dem var underlaget från de möten de hade med henom utan teckenspråkstolk.

Vid frågan om de som hen träffade hos socialtjänsten hade någon kunskap om döva svarar Christer nej och att hen inte tyckte det, och berättar om ett tillfälle efter omhändertagandet av barnen. På det mötet fanns det en teckenspråkstolk. De hade diskuterat hens situation och hade börjat prata om behandling. Christer hade alkoholproblem som hen inte erkände från början, under det mötet hade hen funderat på att tacka ja till att läggas in på behandlingshem. De hade informerat om olika alternativ som fanns och det lät bra tyckte Christer eftersom hen skulle få träffa andra som var som hen. Christer frågade sedan om det fanns någon som kunde teckenspråk på dessa platser eller om det endast bestod av hörande:

De svarade nej, det fanns inget, då sa jag nej och då säger de `men du talar ju så bra`, jag svarade ja ja det har jag hört många tusen gånger sen jag varit liten men jag är också uppvuxen i en dövmiljö, var med i dövföreningen, deltog på OS resor och sånt för döva, bara döva döva döva döva, så det är självklart att jag vill vara med döva och inte hörande (personlig kommunikation, Christer, 24 mars 2016)

Sanna berättar om mötet med rättsväsendet hen haft vid några tillfällen. Hen upplever att de inte förstår henom och känner sig inte trygg. Hen har varit med om en rättegång där hen kände teckenspråkstolken. Vid frågan hur det kändes, att ha en teckenspråkstolk som hen kände vid det tillfället svarar Sanna att tolkcentralen menade att teckenspråkstolkarna skulle vara kompetenta

men att hen inte var nöjd och menar att sekretessen inte fungerar på samma sätt för döva som hörande. Sanna förklarar att alla döva känner varandra och att när de använder tolk som är hens vän, var tar då sekretessen vägen undrar Sanna. Hen menar att det inte håller, om en inte känner sig trygg i processen så håller det inte menar Sanna. Vidare berättar Sanna om tillfället hos rättegången, hen tycker att det är hörandes normer som råder i systemet och inte dövas normer. Hen menar att den som utförde brottet också var en offer (den personen var också döv) och fick inte det stöd hen behöver från samhället. Sanna berättade att hen fick en vittnesstödjare som skulle stötta henom under rättsprocessen:

Men de kunde inte teckenspråk, det kändes så onödigt de behövde inte vara där, om det var en vittnesstödjare som kunde teckenspråk så skulle det vara bra, men nu kunde de inte, så onödiga kostnader... det där systemet med vittnesstödjarna, det fungerar noll, i den situationen, det var bara slöseri med pengar, de bara stod där, vad kunde de hjälpa mig med? Kanske peka och tala om vart toaletten är, jag vet inte, det hjälpte mig ingenting (personlig kommunikation Sanna, 29 mars 2016)

Kim och Charlie har varit i kontakt med socialtjänst, polis samt varit med i rättsprocesser. Det började med att det inte fungerade mellan förskolan och föräldrarna. Den ena föräldern bemöttes med misstänksamhet och situationer som resulterade i missförstånd. Exempelvis hade förskolan svårt att tolka den ena föräldern då hen inte behärskade svenska. De ville helst att den andra föräldern som kunde tala med rösten och behärskade svenska skulle sköta hämtningarna. Charlie berättar om förskolan: "De tyckte att xxx inte var bra och hen var ju döv, hur skulle de kommunicera med henom undrade dom" (personlig kommunikation, Charlie, 23 mars 2016) Kim och Charlie berättar om ett tillfälle då den ena föräldern hämtade barnen och sagt argt åt barnen "Det räcker nu!". Den ena handflatan förs under hakan och gör en rörelse horisontellt. Det betyder "Det räcker nu" på teckenspråk. Hörande på förskolan hade sett det och uppfattat som att föräldern hotade barnen med att skära halsen av dem. Kim berättar:

De (förskolan) förstod inte var döva är, att vi använder teckenspråk och säger till med handen 'Titta på mig', de tyckte att det var grovt, hur dövvärlden fungerar, de tolkade mig så, jag försökte förklara flera gånger, det var svårt den perioden, jag förklarade, vad det betydde med att säga till (här visar Kim hur handen klappar på en axel, ett sätt som döva göra för att påkalla uppmärksamhet) det betyder inte att jag slår, de uppfattade mig så (personlig kommunikation, Kim, 23 mars 2016)

Charlie lägger till att det var hens ansikte också, hur hen såg ut, det såg sammanbitet ut så de uppfattade Kim som arg. Charlie menar att hen bara kommunicerade och inte var arg. Kim fortsätter: "Det är ju det där med kultur, vi har mimik, de uppfattade mig så" (personlig kommunikation, Kim, 23 mars 2016). En anonym orosanmälan upprättades och Kim blev hämtad av polisen på sin arbetsplats, de hade ingen teckenspråkstolk med sig. Ett förhör hölls på

polisstationen och Kim förstod inte varför polisen tagit med honom dit. De genomförde förhör med Kim utan teckenspråkstolk. Och då skall det tilläggas att Kim har en annan etnisk bakgrund än svensk och har skrivit svenska som fjärde språk och kan inte svenskt teckenspråk flytande. Kim berättar:

Jag fick följa med till polisstationen, jag undrade varför, en advokat satt där och väntade på mig, de hade inte bokat någon tolk, jag satt där, de började skriva till mig, penna och papper, det blev stopp för mig, jag är inte bra på svenska... jag var tvungen att skriva, jag skriver dåligt, jag blandar ihop ord (personlig kommunikation, Kim, 23 mars 2016)

Charlie blev även förhörd utan teckenspråkstolk och fick tala med rösten, Charlie kan höra lite och tala med rösten men det är teckenspråk som gäller menar Charlie. Under det förhöret hade Charlie berättat om ett tillfälle då Kim hade hållit fast ett av deras barn, barnet hade försökt slingra sig ur och smita då höll hen fast honom och det hade blivit ett blåmärke.

Under förhöret som hölls med Kim utan teckenspråkstolk hade polisen frågat om Kim hade slagit sina barn. På den frågan skrev Kim "förlåt förlåt skulle aldrig göra". Det tolkades som ett erkännande från polisen och åklagarens sida. De berättar att sättet Kim hade använt sig av för att få kontakt med sina barn, påkalla deras uppmärksamhet, ansågs som misshandel. Kim hör inte och barnen hör inte heller, så för att få kontakt måste de fysiskt ta tag i dem. Exempelvis ta i hakan och vända den emot en.

Mika berättar om olika möten hen haft med både polis och socialtjänst. Hos socialtjänsten upplever hen att de inte bryr sig om döva. Hen hade gått dit för att hjälp med en akut situation, de ville inte ta emot honom för att det inte fanns några teckenspråkstolkare. Hen gjorde ett nytt försök dagen efter men det var samma sak igen. Vid ett annat tillfälle hade hen blivit kallad till möte hos socialtjänsten. Det kom ingen tolk till det mötet och de började prata med rösten med honom: "Kan du läsa läppar?" (personlig kommunikation, Mika, 23 mars 2016). Mika valde att gå.

Mika hade blivit misshandlad en kväll då hen var ute, efter händelsen hade Mika fått syn på några poliser så hen hade gått fram till dem för att berätta vad hen hade varit med om. Mika visade med sin mimik och kropp hur hen hade blivit misshandlad. Det tolkades som hotfullt av polisen så det slutade med att polisen fällde ner Mika till marken och satte på handfängsel, sedan skickades hen till fyllcellen. Mika menar att de inte försökte kommunicera med honom förrän nästa dag. Då hade hans ansikte svullnat upp berättar Mika, "De förstod först då och sa typ oj, sen blev det inget mer än så" (personlig kommunikation, Mika, 23 mars 2016). Mika har varit häktad några gånger och berättar hur det brukar gå till med kommunikationen. Mika menar att polisen aldrig kommunicerar med honom i häktet, de tittar i luckan och stänger bara. Vidare menar Mika att det brukar komma en tolk dagen efter som sitter med på mötet, förhöret, med polisen.

Konsekvenser

Avsaknaden av dövkompetens har gett olika konsekvenser för respondenterna, några tar upp upplevelser av isolering och utanförskap på grund av avsaknaden av teckenspråkig miljö. Och några berättar om en känsla av att ge upp, att en inte orkar förklara hur döva fungerar och deras behov. Det har även gett en upphov till en kamp, att en måste kämpa vidare för att få sina rättigheter som döv.

Clara upprättade aldrig en anmälan, hen menar att efter bemötandet hen fick valde hen att inte gå vidare med ärendet. Det var så känsligt tyckte Clara och på frågan varför hen tror att det blev såhär, att hen fick en lapp med kontaktuppgifter och att de inte tog in henom till ett mindre rum för samtal svarar Clara: "Jag tror att det är för att jag inte sa vad det var för brott, jag beskrev det inte. Jag ville inte vara en clown, eller överdriva, det vill inte jag" (personlig kommunikation, Clara, 20 mars 2016). Hen hade upplevt att det inte var värt att kämpa vidare, det var inte hens sak så hen la ner det. Clara tror att det kanske hade varit enklare om anmälan gällde en hörande. Vidare menar Clara att hen förstår att polisen inte har någon kunskap om dövärlden, att det är en liten värld och att det blir mer känsligt om en döv anmäler en döv. Clara säger att hen förstod att polisen inte hade någon dövkompetens så hen la ner det men hade gärna velat upprättat en anmälan utan att behöva uppge vem anmälaren var.

Abbe berättar om insatserna hen fick av socialtjänsten, de olika institutionerna hen bodde på. Det fanns ingen hos personalen som kunde kommunicera med henom på teckenspråk, de använde sig av penna och papper. Det mesta som skrevs var endast information vad det skulle vara för mat den dagen och vilka aktiviteter som fanns på det stället.

Det betydde alltså att jag var mycket ensam, det gjorde så att jag mådde sämre. Exempel jag kan jämföra hörande behandlingshem med döva, nu när jag pratar om hörande platser så syns det att de har mycket utbildning men noll kunskap om döva, noll teckenspråksmiljö, det betyder alltså en riktig isolering, som det skulle motsvara en döv i hörande miljö alltså tvärtom en hörande med en massa döva runt sig, så var det, plågsamt (personlig kommunikation, Abbe, 23 mars 2016)

Vidare berättar Abbe att hen är uppvuxen med döva och har alltid haft tillgång till teckenspråkig miljö och beskriver sig själv som en nyfiken person som vill veta vad som sägs och frågar alltid folk vad de säger. Men när Abbe befann sig i den hörande miljön så blev det inte samma sak, den sociala biten försvann:

När jag var i hörande miljön alla pratade och jag bara satt där, jag satt ensam och tänkte mycket, jag ville ha teckenspråk omkring, liksom, jag kände som, jag satt två månader i xxx med hörande, det kändes som ett år, så låååågsamt, du vet jag blir rastlös, hade mycket problem i mig, var inlåst och helt osocial, hur mår man då? (personlig kommunikation, Abbe, 23 mars 2016)

Kerstin berättar om tiden på behandlingshemmet, hen upplever att de misstänkte och ifrågasatte henom mycket. Hen berättar att de blev förvirrade på hemmet, för hen hade en annan typ av livssituation jämfört vad de trodde att hen hade. Hen menar att hens liv är olik de hörandes och hade försökt förklara det. På frågan om hen kände att hen orkade förklara det svarar Kerstin: "Jag bara kämpade kämpade jag ger ändå aldrig upp, om man kämpar så kan man lyckas lite då och då, bara" (personlig kommunikation, Kerstin, 24 mars 2016). På frågan om hen hade exempel på vilket sätt hörande och döva fungerar olika svarar Kerstin: "Ja det handlar mest om hur man kommunicerar, det ligger i första hand, och så har vi olika sätt att vara, döva och hörande har inte samma sätt att vara, det brukar inte vara så" (personlig kommunikation, Kerstin, 24 mars 2016). Kommunikationen på behandlingshemmet skedde endast via penna och papper eftersom de inte kunde teckenspråk. Kerstin tyckte att det var svårt att förstå vad personalen skrev i början men sen blev det bättre då hen förstod hur de brukade skriva. När det var husmöte så kom det en teckenspråkstolk, så Kerstin kunde ta del av informationen om vad som hände i huset. Kerstin hade ingen tillgång till teckenspråk ända fram till det flyttade in en annan döv på samma behandlingshem: "...och det kändes 'ah vad tryggt att kunna få kommunicera", det kändes tryggt" (personlig kommunikation, Kerstin, 24 mars 2016). På frågan hur det känns när det hen tänker tillbaka på det, tiden på behandlingshemmet svarar Kerstin att hen mår dåligt då, och att hen tänker på andra döva som kan hamna på samma behandlingshem och hamna i samma situation som hen, det är något som hen tänker på. Att det faktiskt behöver förändras menar Kerstin. Hen tror att de skulle lida, på frågan om hen har lidit och får som svar att hen har lidit lite.

Christer menar att om hen hade fått den hjälp hen behövde på teckenspråk alltså tillgång till teckenspråk på behandlingshemmet, så tror hen att hen skulle ha slutat med alkoholen för längesedan: "Kanske redan för tio år sedan, det vet man ju aldrig, nu har jag slutat för tre år sedan, så man kan säga att dessa sju år är bortkastade" (personlig kommunikation, Christer, 24 mars 2016). En av konsekvenserna av avsaknaden av dövkompetens i mötet med socialtjänsten resulterade i att Christer fick träffa sina barn med en kontaktperson närvarande, barnen var även teckenspråkiga som Christer, men kontaktpersonen kunde inget teckenspråk och kunde därmed inte kommunicera med varken barnen eller Christer.

Christer berättar om ett möte med socialtjänsten senare då hen var i behov av ekonomiskt stöd. Till mötet kom ingen tolk och hen förstod inte varför, hen frågade om det skulle komma en och sa att hen hade sagt till tidigare om att hen vill ha teckenspråk:

Hon svarade 'jamen enligt familjeavdelningen' som har eller vad heter det nu igen, socialen har ju olika avdelningar... familjerätten, 'har skrivit i sina papper att det inte behövs'. Att det fortfarande står kvar (här visar hen visuellt att hen blev matt) så jag skulle börja om igen? Nej det orkade jag inte, så jag drog (personlig kommunikation, Christer, 24 mars 2016)

Christer berättar om ett annat tillfälle då hen också hade sagt till innan om att hen ville ha teckenspråkstolk till ett möte med socialtjänsten som gällde ekonomiskt stöd. Då Christer kom dit så såg hen att det satt en till person i rummet och tänkte först att det var teckenspråkstolken: "Nej det var bara handläggarens sekreterare, det brukar ju vara två, den kunde alltså teckenspråk, så de sade att det inte behövdes teckenspråkstolk, så jag kände jaja, jag orkade inte, orkade inte bråka om det" (personlig kommunikation, Christer, 24 mars 2016). Christer började fylla i en blankett om inkomst:

Jag hade en fråga och började teckna, då stoppade hon mig, 'vänta' (här visar Christer hur sekreteraren tecknade) 'vad.....sa.....du?' Jag blev helt ställd, och kände nej, jag ville ha en riktig tolk, och så säger handläggaren att sekreteraren kan teckenspråk (personlig kommunikation, Christer, 24 mars 2016)

Konsekvenserna blev att mötet inte fungerade och Christer ville komma dit dagen efter så de kunde ordna en teckenspråkstolk till dess, de kunde skicka iväg ett sms när det var ordnat. Det gick inte menade handläggaren, de kunde bara ringa och inte skicka ett sms. Då hade Christer föreslagit att de kunde skicka iväg ett mejl men det fick inte de heller göra menade handläggaren. Christer hade ifrågasatt det och undrade hur de gjorde med hörande, när de ska meddela om mötestider eller de fått förhinder och fått som svar att de ringer då: "Jag är döv, så du menar att jag ska gå hit hela vägen, sitta och vänta och sen få besked om att ni är sjuka, och jaha gå hela vägen hem igen? Eller vad menar du?" (personlig kommunikation, Christer, 24 mars 2016). Christer behövde pengar till medicin, till sin diabetes som skulle gå ut inom två tre dagar. Christer kände att det blev bara missförstånd i det mötet med handläggaren så hen blev irriterad och undrade hur hen skulle klara sig utan sin medicin. Christer hade gått ut från rummet och hen kände sig argare och argare och undrade hur hen skulle lösa situationen. Christer kom på att hen kunde göra ett försök i receptionen och det visade sig gå bra. Hen fick hjälp på en gång:

Och så fick jag hjälp, jag blev helt förvånad/ställd, det fick jag inte i rummet bredvid, inne hos min handläggare, men i receptionen fick jag hjälp, jag förstod ingenting, jag förklarade att jag inte gjort en hel ansökan ännu, att den inte var färdig men att jag behövde min medicin nu, hon svarade 'ja självklart', hon talade ingenting med mig bara skrev på pappret med mig, ärligt talat, det kändes ovanligt, jag är van vid att om jag talar så talar de tillbaka, men hon såg till att jag skulle förstå rätt och skrev, hon ordnade allt och pratade med apoteket, meddelade mig att jag kunde hämta medicinerna klockan sex på xxx, det kändes så tryggt, det var viktigt det där med medicinen, jag frågade om jag skulle visa leg och något mera, 'Nej inget mera bara leg, socialtjänsten betalar' sa hon, jag tackade, det här har jag funderat på (personlig kommunikation, Christer, 24 mars 2016)

Christer tycker att de som sitter i receptionen behöver ha kunskap hur de ska bemöta döva klienter, en ska inte behöva möta den här attityden i receptionen. Här visar Christer hur personalen som sitter i receptionen överdrivet gestikulerar med läpparna och talar jättehögt. Alla runtom tittar ju menar Christer: "Jag säger 'nej men snälla kan vi skriva'" (personlig kommunikation, Christer, 24 mars 2016) och bemöts av den attityden att personalen stönar högt och uppvisar en dålig attityd.

Jag är ju bara döv, jag är född så, det är inte mitt fel att jag är döv, det är just det, jag vill att de ska ha en vänlig och mjuk attityd och möta med ett 'javisst' och ordna fram penna och papper, som man ska möta alla, oavsett bakgrund, hudfärg, funktionsnedsättningar, det spelar ingen roll hur man ser ut, kanske håret spreter åt alla håll och man ser icke välordnad ut, ändå är alla samma (personlig kommunikation, Christer, 24 mars 2016)

På frågan om hen har upplevt ett sånt bemötande svarar Christer "Jadå många gånger". Och sen berättar Christer att det uppstår blandade känslor när hen är med i en sån situation. Hen blir både ställd, arg och känner en pinsamhet:

Det som är pinsamt är ju att alla människor runtom mig tittar, det är väl inte mitt fel att jag hör dåligt? Det känns som att alla tittar på mig och småskrattar, att alla runtom pratar om mig, kanske det inte är så egentligen men det känns som det, ja jag är ju van vid det men känslorna kommer ju upp ändå (personlig kommunikation, Christer, 24 mars 2016)

Konsekvenserna för Sanna blev att hen inte fick det stöd hen behövde av vittnesstödjarna. De kunde inte kommunicera med Sanna. Sanna menar att rätten inte förstår döva:

... de förstår inte döva, det är en brist i samhället, de tror att vi är samma som hörande, men det brister hos döva och blir luckor på många ställen som vi får bråka om men hörande lyssnar inte (personlig kommunikation, Sanna, 29 mars 2016)

Konsekvenserna för Kim och Charlie blev att Kim dömdes till fängelse. Åklagaren använde sig av det svar som Kim skrivit under första förhöret. Charlie bestämde sig för att överklaga men Kim orkade inte. Charlie berättar: "Hen ville släppa allt, hen mådde dåligt och åkte in på psyket.. xxx (advokaten) sade att om hen inte överklagar så betyder det i princip att hen erkänner så vi bestämde oss för att överklaga.." (personlig kommunikation, Charlie, 23 mars 2016). Charlie sökte kontakt med en sakkunnig inom döva och teckenspråk, och bad honom förklara döva och dess situation. Hur döva kommunicerar och att döva fysiskt tar tag i varandra. Det resulterade i att Kim blev friad från alla punkter i hovrätten.

Trots Kim att blivit friad från alla punkter har det fått stora konsekvenser för honom. Hen vågar inte vara sträng mot sina barn och överlåter det till andra föräldern istället. Kim vägrade först vara ensam med barnen, utifall det skulle bli konfliktsituationer, hen var rädd:

Ja jag backade hela tiden, jag vågade inte, vi trodde det skulle kunna hända igen, så när det var bråk så lämnade jag över till xxx, jag backade, jag ville inte, jag var rädd att det skulle upprepas, jag ville inte säga till för tänk om de (hörande) skulle tolka mig fel igen, så jag undvek det (personlig kommunikation, Kim, 23 mars 2016)

Kim mådde jättedåligt och vägrade bland annat att gå till förskolan, dövföreningen, mataffären och även förbi polisstationen. Charlie berättar: "Vi var ute och körde bil, så kom en polisbil mot oss och direkt fick hen hjärtklappningar, mådde dåligt och trodde att de var ute efter henom" (personlig kommunikation, Charlie, 23 mars 2016). Inte bara Kim led av konsekvenserna, även barnen drabbades av den tid hen var i fängelse. Ett av barnen hade vid ett tillfälle stelnat till och började få tics, de fick åka in till sjukhuset och det visade sig att barnet led av trauma.

Kommunikation och att använda teckenspråkstolk

I samtliga intervjuer togs temat kommunikation och teckenspråkstolk upp. I många av situationerna har döva tagit till sig att använda rösten eller använda penna och papper för att bli förstodd istället för teckenspråkstolk. Det tas även upp olika former av problematik med att använda sig av teckenspråkstolk i mötet med rättsväsendet. Att en inte vill använda teckenspråkstolk vid känsliga tillfällen, för att förhindra ryktesspridningar. Det tas även upp missuppfattningar från teckenspråkstolken som orsakat osäkerhet och misstankar om personen verkligen översatt rätt. Teckenspråkstolken blir de dövas röst och de hörandes händer, de ska inte bara översätta allt korrekt, de ska även förmedla känslan i det som sägs. Det är en utmaning som teckenspråkstolken ställs inför, dock är de professionella och ska kunna hantera det. Trots risken för felöversättningar och känslan av osäkerhet och opålitlighet så lyfts det att teckenspråkstolkar är en viktig förutsättning för att mötet ska kunna bli bra.

Clara berättar i intervjun att hen hade bestämt sig för att inte använda sig av tolk hos polisstationen då hen ville få hjälp med att upprätta en anmälan. Clara berättar att hen inte litar på teckenspråkstolkar och vill inte riskera ryktesspridning, hen menar att hen kan tala med rösten för att kommunicera. Så Clara bestämde sig för att hålla tyst om det och gå dit själv, hen hade inte ens berättat för sina vänner eftersom hen var rädd för att rykten skulle spridas. Clara beskriver sina vänner som stöttande men det går inte att lita på dem ändå så hen valde att inte berätta något. Clara vill inte att personen i fråga ska bli utsatt för ryktesspridningar, utan att hen ska tas emot på ett bra sätt och inte ska behöva hålla sig undan från döva. På frågan om det har hänt, att en teckenspråkstolk spridit vidare det som hen fått reda på under sina uppdrag, Clara förklarar att det inte har hänt men att det känns så. På frågan om hen känner sig osäker på att lita på teckenspråkstolkar bekräftar Clara det. Tidigare i samtalet säger Clara att det var just i det fallet hen

inte ville använda sig av teckenspråkstolkar men tror att de flesta döva skulle vilja använda teckenspråkstolk.

Abbe berättar om när hen bodde i ett behandlingshem och hade en övervakare som hen skulle träffa med jämna mellanrum, kriminalvården hade sagt att hen inte behövde tolk när hen träffar sin övervakare och att de behövde spara pengar. Hur skulle en då kommunicera undrar Abbe, hen blev förbannad men var tvungen att gå till träffarna ändå och menar att om hen hade avbrutit träffarna skulle hen fängslats. Abbe tycker att det är viktigt med teckenspråkstolkar, att de är bra och att hen inte haft något problem med dem. När vi pratar om döva i rättegångar säger Abbe: "Jaha döva i rättegång, liksom tycker jag att det fungerar? Hmm jaa hmm.. om.. njaa det är svårt att säga, det beror ju på tolken också, det finns vissa som är skräp och vissa som är bra" (personlig kommunikation, Abbe, 23 mars 2016).

Kerstin berättar att det har fungerat bra med att använda teckenspråkstolk vid sina möten hos socialtjänsten: "Det fungerade bra. Det är för att jag kommunicerade lugnt, det för att de ska förstå mig exakt" (personlig kommunikation, Kerstin, 24 mars 2016). På frågan om hen menade att hen anpassade sitt språk och tecknade lugnt svarade Kerstin ja. Hen är nöjd med socialtjänsten som aldrig missat att boka teckenspråkstolkar till sina möten. Helst skulle Kerstin vilja att de använde sig av samma företag, för då vet tolkarna hur det fungerar hos dem. Det fungerar inte bara att plocka in någon, det ska vara någon som känner till det området som skall tolkas.

Sanna önskar att en hade tagit in utomstående teckenspråkstolkar och menar att i hens region känner alla varandra: "...alla umgås, man känner till varandra, de vet vad man jobbar med, till och med vad barnen heter" (personlig kommunikation, Sanna, 29 mars 2016).

Mycket av det som hände med Kim och Charlie grundades i okunskap gällande teckenspråket, rättsväsendet förstod inte hur döva och teckenspråket fungerar. Bland annat hade det under rättegången blivit felöversättningar. Charlie berättar att under rättegången filmades inte Kim. Så Charlie och den sakkunnige som deltog under rättegången i hovrätten, kunde inte se om teckenspråkstolken hade översatt Kim korrekt. Den sakkunnige behärskar även teckenspråk. De kunde dock se teckenspråkstolken och under ett tillfälle hade teckenspråkstolken visat vad Kim tecknat och sagt att det här betyder koka över. Trots det tecknet betydde irriterad: "De frågade honom om barnen har irriterat honom och gjort något, hur blir du då? Hen tecknar 'Jag har blivit irriterad'. Tolken tolkade till att koka över, att hen hade ilsknat till" (personlig kommunikation, Charlie, 23 mars 2016).

Mika säger att hen är medveten om att det finns en risk för fel översättningar, från det hen säger till vad teckenspråkstolken översätter till. Så Mika brukar vara extra noga med beskrivningar när hen är på rättegång. Hen berättar att hen tecknar långsamt och tydligt för att teckenspråkstolken ska förstå rätt. Men hen litar ändå inte på att det går rätt till 100 procent, Mika berättar att hen brukar

skriva till sin advokat vad hen ska säga, ett papper med vad hen kommer att säga under rättegången. På så sätt kan advokaten stoppa om hen hör att teckenspråkstolken översätter fel och det har hänt menar Mika. Hen märker också att det blir fel när hen får konstiga svar, att det inte överensstämmer vad hen har sagt. Tidigare brukade Mika ha med sin mamma som stöd som såg till att allt gick rätt till, rätt tolkat och så menar Mika. Men nu efter när hens mamma har gått bort så har hen varit själv.

Beroende av en annan

Ett mönster kom fram under kodningen och det var att dessa respondenter har varit beroende av en tredje part, teckenspråkstolken är inte inräknad, för att situationen skulle bli mer hanterbar och även för att situationen inte skulle förvärras på grund av avsaknaden av dövkompetens.

Clara berättar att hen fortsatte att fundera på den här med anmälan hemma, och berättar om hens mamma som kände till det här. Mamman visste om vad som hade hänt men vågade inte uppmuntra henom och valde att hålla tyst istället. Så efter det kände hen att det inte var värt det.

Abbe berättar om ett tillfälle då hen hade rymt från ett behandlingshem, hen rymde hem till sin familj. Familjen ringde efter polisen som kom och grep Abbe, hen berättar att de handfängslade henom med händerna på ryggen och pratade med rösten till henom. En vän till hens förälder som även fanns på plats, som var hörande stoppade och sa till om att hen är döv. Abbess förälder är döv. Så polisen förstod först då och lät henom ha händerna fängslade framför sig så hen kunde skriva och teckna. Abbe tror inte att det syns i polisens register att hen är döv, de visste inte om det.

Christer berättar att hen försökte komma på en lösning hur hen skulle få stöd i mötet med socialtjänsten. Hen vände sig till kommunen där hen visste att det fanns personal som kunde teckenspråk, och berättade om situationen om att hen inte får tolk till sina möten med socialtjänsten eftersom de tyckte att hen talade så bra. Så hen fick hjälp av personen som bestämde sig för att följa med till mötet Christer skulle ha. Christer menar att den personen som skulle hjälpa hörde bra och kunde tolka, men inte som en riktig teckenspråkstolk. Men att hen skulle kunna stoppa och frågade vad socialen menade och sen förklara för henom:

xxx hos socialen förstod sen att det stämde, att jag hade svarat fel på frågor, hen som följde med i mötet sa till mig 'Nej hon menar så och så' så att jag förstod så jag kunde ta tillbaka vad jag sa då jag hade missförstått frågorna, och svara om, då vaknade xxx upp och förstod att jag inte klarade utan tolk, efter det har jag fått tolk (personlig kommunikation, Christer, 24 mars 2016)

Christer berättar om en annan situation då hen var tvungen att ta kontakt med socialtjänsten och avboka ett möte på grund av sjukdom. Christer är hemlös och har alltså ingen texttelefon att tillgå

(texttelefon är ett hjälpmedel som finns för döva, ett sätt att ringa). Christer har en mobiltelefon men det går inte att skicka iväg ett textmeddelande till socialtjänsten. Så Christer knackat på hos en granne till hans vän som hen tillfälligt bodde hos. Grannen var hörande och kunde på så sätt hjälpa Christer. Hen kände sig tvungen att fråga grannen för annars kunde hen inte nå socialtjänsten. Grannen hjälpte till med att ringa och socialtjänsten ville ha hans personuppgifter:

De i telefonen ville ha mitt personnummer, jag kände att jag inte ville lämna ut mitt personnummer till en granne, det ville jag inte, men jag var tvungen... det kändes, visst att lämna ut namn är okej men mitt personnummer? Det är ju personligt (personlig kommunikation, Christer, 24 mars 2016)

Kim blev beroende av sin advokat som inte hade någon dövkompetens, den advokat som menade hen inte trodde att tolk skulle behövas under första förhöret. Kim fick kommunicera via penna och papper, på ett språk som hen inte behärskar. Det var den sakkunnige som under rättegången hos hovrätten hade hört feltolkningen, att tolken översatte "koka över" istället för det rätta ordet "irriterad". Den sakkunnige gjorde ett utlåtande om bland annat hur döva och teckenspråket fungerar, det resulterade i ett frikännande. Charlie berättar:

Det var tack vare xxx (den sakkunnige), om jag inte hade kontaktat honom, advokaten visste inget, det var många små saker som hänger ihop, rätten var så oförstående att det drabbade honom, de tolkade honom som, förlåt, men som korkad, så det drabbade honom hårt, vi är beroende av att allt i händelsekedjan ska fungera, exempelvis kan polisen vara bra men tolken dålig, så brister det, eller om advokaten är bra och det brister på andra ställen, hela kedjan måste fungera och vara bra... för den döva ska lita på advokaten, lita på tolken, lita på rätten, lita på polisen, lita på socialen, lita på alla trots de har noll kunskap om honom, så hen blir mer utsatt, att behöva förklara att det behövs tolk och så, det skall inte vara så, hen visste inte hur det fungerade hos rätten, hen hade aldrig mött den situationen tidigare, aldrig varit i rätten, förhör, polisen, hen har aldrig mött den situationen. Hur ska man veta hur det fungerar? Veta hans rättigheter? Och så vidare? (personlig kommunikation, Charlie, 23 mars 2016)

Mika var beroende av sin mamma och advokat för att det skulle bli en rätt översättning av teckenspråkstolkarna under rättegångarna.

Dövkompetens

Några av respondenterna menade att situationen skulle ha sett annorlunda ut om myndigheten de mötte hade kunskap om döva. Kunskap om levnadssätt, språk och behovet av tolk i mötet. Däremot var kraven på kunskap inte så höga, respondenterna menar att det räcker med lite grundkunskap om teckenspråk och en förståelse för döva och deras behov.

Hos polisen vill jag gärna ha en person som kan ta emot samtal direkt på teckenspråk, polisen behöver inte kunna jättemycket teckenspråk det räcker med lite. Kunna om dövkultur, dövidentitet. Polisen förstår inget om döva, det sprids rykten så snabbt, likt 'komma ut i pressen'. De måste förstå hög sekretess (personlig kommunikation, Clara, 20 mars 2016)

Vidare menar Clara att polisen behöver ha kompetens om döva och minoritetsgruppsvärlden som hen beskriver det, att de ska ha kunskap om hur det fungerar i en minoritetsgrupp, att döva använder teckenspråk och att döva faktiskt också begår brott: "Viktigt att ta upp hur en döv anmäler en döv, jag vet ärligt talat inte själv hur man ska göra"(personlig kommunikation, Clara, 20 mars 2016)

På frågan vad polisen behöver för kunskap svarar Abbe "Dövkunskap" (personlig kommunikation, Abbe, 23 mars 2016). För Abbe betyder dövkunskap:

Jo en kunskap om att förstå när de möter en döv, som tecknar "jag hör inte", och inte tro att han är psykiskt sjuk i huvudet, de ska förstå tecknet och 'jaha han verkar inte höra vad vi säger' bara en sån liten grej, de behöver inte kunna så mycket om döva, bara att kunna förstå just det där situationen att personen är döv och förstå hur de ska hantera situationen genom att använda penna och papper, låta personen skriva och inte ha händerna fängslade bakom på ryggen, lite sånt liksom (personlig kommunikation, Abbe, 23 mars 2016)

Abbe menar att polisen tänker mycket på säkerhet och uppfattar döva som en hot när de tecknar, och tar ett exempel att om en hörande skulle ha händerna uppe och börja röra på sig så skulle polisen tro att de är på väg att få en smäll så de fäller en för säkerhetsskull. Hen menar att det är bådas fel, både polisens och dövas fel att såna situationer kan uppstå. Abbe menar att båda behöver förstå och kunna hantera situationer, att döva ska teckna lugnt och förklara lugnt att en inte hör och inte gå fram och teckna argt eftersom det kan uppfattas som hot. Och att polisen behöver bli informerad och tänka på sitt bemötande.

Kerstin tycker att socialen och polisen borde gå på utbildning om döva, en utbildning som handlar om hur en ska bemöta och kommunicera med döva. Men hen menar att räddningstjänsten och brandkåren borde också gå på utbildning utöver socialtjänsten och polisen.

Christer menar att socialtjänsten behöver ha kunskap i hur de ska bemöta döva klienter och berättar om en handläggare som börjat skratta åt honom:

Det var en situation som jag måste berätta om, det var så att jag sa (här visar Christer visuellt hur hen uttryckte sig: hen blåste upp kinderna och tecknade stora käkar). Hon började skratta, åt hur jag såg ut, jag frågade 'förlåt men vad skrattar du åt?' 'Nej nej nej jag menade inget med det' svarade hon, tolken som var med i mötet 'Jo det var så att du blåste upp kinderna och såg lustig ut därför skrattade hon'. Det var det där, så ska det inte vara, den attityden, kunskapen fanns inte. Vi döva använder ju mycket mimik, det är det de behöver mycket mer kunskap om hur dövas sätt att vara,

dövas värld, min och deras värld är ju helt annorlunda (personlig kommunikation, Christer, 24 mars 2016)

På frågan om någon under hens tid hos socialtjänsten har frågat om hur dövas värld fungerar, om hur hen som döv fungerar skakade Christer på huvudet och svarar: "Nej. Vilken bra fråga det där var...(tystnad)... Nej (skakar på huvudet och blir tyst en stund)..." (personlig kommunikation, Christer, 24 mars 2016).

Kim berättar att hen brukar tänka på andra döva, om de skulle hamna i liknande situation som hen:

Ingen tolk och ingen kunskap om döva, jag vill inte att det ska drabba dem. Jag menar att de (rättsväsendet) inte ska tro att det är bara att glömma bort det här, det är viktigt för dövas välmående, hur de mår, hur de (rättsväsendet) ska hantera en sån situation med döva, det ska vara jämlikt mellan döva och hörande, man kan inte göra så igen och utsätta flera, det går inte. Man måste se till att de (rättsväsendet) får kunskap om döva, det behövs mycket mera... (personlig kommunikation, Kim, 23 mars 2016)

En sak tyckte Mika var bra med socialtjänsten och det var att de hen mötte hade kunskap om döva men insatserna som gavs var utan dövkompetens. När det gäller polisen tycker Mika att de behöver ha kunskap om teckenspråk för att kunna möta döva. Att de ska kunna handalfabetet och viktiga ord som exempel "Vad har hänt?" (personlig kommunikation, Mika, 23 mars 2016). Vidare menar Mika att en ska använda samma teckenspråkstolkar under hela processen så tolken/tolkarna kan översätta bra och förstå hur det fungerar. Med processen tolkas att Mika menar från polisförhör fram till rättegången.

Tillit

Tilliten varierade här, trots att respondenterna hade blivit utsatta för avsaknad av dövkompetens så kände de flesta mer eller mindre tillit till rättsväsendet. Ett annat ämne som uppstod under några intervjuer var tillit till döva professionella.

Clara menar att hens tillit till polisväsendet är starkt och tycker att de gör ett bra jobb och att hen kan förstå att de inte har kunskap om dövärlden.

Abbe menar att hen ser inget negativt hos socialtjänsten och förstår varför de tog besluten, att det var samhällets fel menar hen. Hen tycker det är samhällets fel att det inte finns insatser för döva. Det finns en brist på kunskap om döva, hur de har det i verkligheten. Hen menar att det inte är någon fara för döva med "bra liv" men för döva med "bakgrund" brister det. Det saknas vård för döva, exempelvis missbruksvård finns inte och vård för personer som utfört grövre saker som

incest. Hen menar att det hörande samhället har vård för sånt och undrar vart det finns i dövsamhället.

På frågan om Kerstin känner att polis och socialtjänst sköter sina ärenden bra tvekar Kerstin lite och säger sen att hen tycker att de saknar kunskap om döva och att det är det som är orsaken till att de inte respekterar döva till 100 procent.

Christer känner en tillit på att få hjälp med den ekonomiska biten, hen känner sig trygg med att pengarna kommer in så att hen kan betala sina räkningar, medicin och mat. Christer betonar att hen är glad och tacksam för det och fortsätter sedan: "Men för det andra hur de bemöter, även om jag träffar samma person så har personen samma beteende, jag förklarar att döva är så och så" (personlig kommunikation, Christer, 24 mars 2016). På frågan hur hen ser på saken om socialtjänsten skulle anställa en döv, Christer svarar att det skulle vara toppen och berättar att hen hade haft en diskussion om det nyligen med en som är i samma situation som hen, "som själv också lever med socialtjänsten" En diskussion om att använda sig av döva. Att exempelvis anställa en döv hos socialtjänsten, det skulle inte vara bra tyckte den personen Christer pratade med. Christer menade att det skulle vara bekvämt, att få hjälp av någon som kan förklara så ett en förstår. Hellre det en att använda en teckenspråkstolk menar Christer. Då hade hen fått som svar att det inte skulle kännas bra på grund av att rykten kan spridas trots hen hade förklarat att det råder en tystnadsplikt hos professionella. Christer säger att det är synd att samhället skyller på rykten, att det är fördomar och något som både döva och hörande behöver få lära sig. Att hur det är att vara professionell menar Christer.

Charlie menar att hen litar på rättsväsendet, om det är kopplat till andra saker som trafikbrott men inte i sån situation som de varit med om. Nu i efterhand har hen funderat mycket på vad som hänt, och undrar vad som hade hänt om hen inte tog upp om blåmärket. Hen förstår att rätten gör det i syftet för att hjälpa men det förstörde så mycket för dem, deras familj, relationen, förtroendet, ekonomin. Charlie menar att de berättar det här för att det inte ska drabba någon annan och avslutar med: "Nej, som situationen ser ut idag, att jag litar fullt ut, nej det gör jag inte" (personlig kommunikation, Charlie, 23 mars 2016). Kim känner tillit till rättsväsendet och menar att det som hände honom, det har aldrig hänt tidigare så hen litar på att polisen skulle hjälpa honom om hen blev utsatt för brott eller något dylikt (personlig kommunikation, Kim, 23 mars 2016).

TRYGGARE SVERIGE

Förstudie dövas rätts(o)säkerhet

Kvantitativ enkätstudie

Metod

- Enkätstudie riktad mot olika aktörer inom rättsväsendet i Stockholm, Örebro, Umeå, Malmö och Kristinehamn
- Omkring 20 frågor om erfarenheter och kunskap kring mötet med döva och hörselskadade.
 - Plus en särskild kompletterande del riktad till enbart polismyndigheten och dess anställda
- Enkäten har varit öppen under mars och april 2016
- Utöver huvudenkäten har ytterligare en enkät gått ut direkt till tolkar som berör deras erfarenheter vid kontakter med aktörer inom rättsväsendet

2016-05-23

Respondenten

- Svarande instanser
 - Polismyndigheten
 - Åklagarmyndigheten/Åklagarkammare
 - Brottsoffermyndigheten
 - Biståndsmyndigheter
 - Kriminalvård
 - Frivård
 - Håkten
 - Advokatbyråer
 - Socialjourer
 - M.fl.

2016-05-23

Respondenten

- Totalt 172 svar
- Könsfördelning
 - 62 % Kvinnor
 - 38 % Män
- Polismyndigheten hade minst andel svar och kriminalvården/frivården flest svarande
- Position inom organisationen på de svarande är både på strategisk och operativ nivå (chefer, administrativ personal, yttre tjänst)
- Antal år i tjänst på de svarande varierar från ½ år upp till 44 år.

2016-05-23

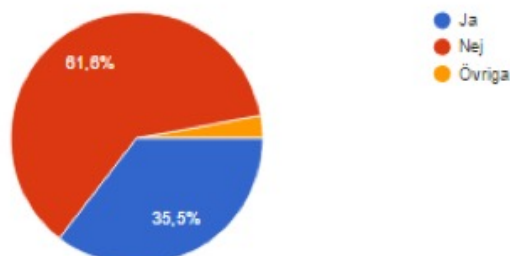
RESULTAT

2016-05-23

Har du några personliga erfarenheter av teckenspråkiga döva/hörselskadade?

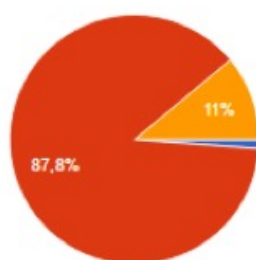
Bland de som svarat "Ja" så beskrivs erfarenheter framförallt utifrån följande områden

- Själv döv/hörselskadad
- Döv/hörselskadad familjemedlem
- Döva/hörselskadade kollegor
- Bekanta som är döva/hörselskadade
- Möten med döva/hörselskadade i sitt arbete
- Möten med döva på fritiden
- Egna studier (Teckenspråk/Teckenstöd)

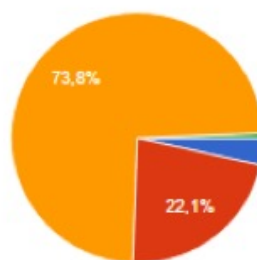
2016-05-23

Kan du teckenspråk?

Ja
Nej
Övriga

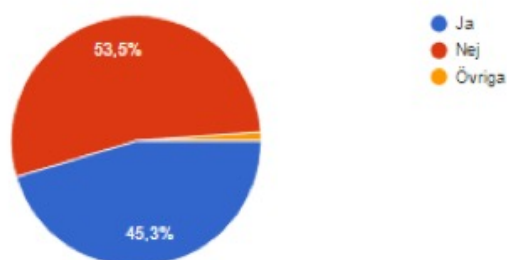
Är det någon på din arbetsplats som kan teckenspråk?

Ja
Nej
Vet ej
Övriga

2016-05-23

Har du kommit i kontakt
med teckenspråkiga
döva/hörselskadade i ditt
arbete?

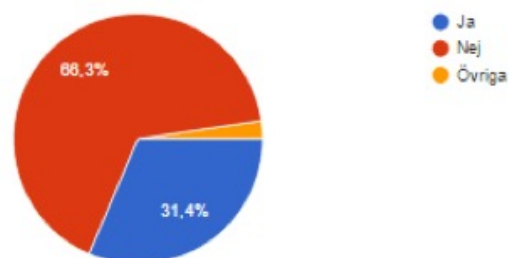

2016-05-23

Känner du till att det finns
tekniska hjälpmedel för
att underlätta möten med
teckenspråkiga?

Bland de som svarat "Ja" så anges bland annat följande hjälpmedel

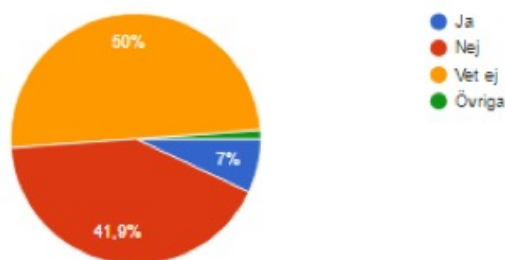
- Skrivtelefon/Texttelefon
- Taltelefoni
- Bildtelefon
- Teckenspråkstolkar
- Telefonassistenter
- Slinga
- Textning
- Hörapparat
- Penna och papper
- Mobila applikationer

*Vissa svarar även att de inte vet vilka
hjälpmedel som finns eller att de inte minns..*

2016-05-23

Har ni några tekniska
hjälpmedel för att underlätta
vid möten med teckenspråkiga
på er myndighet/arbetsplats?

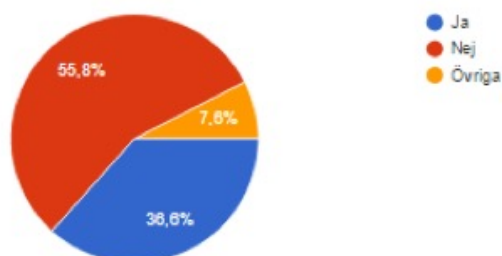

2016-05-23

Känner du till hur du
bokar och använder en
teckenspråkstolk?

Bland de som svarat "Ja" så anges sättet
man bokar på följande vis

- Via tolkförmedling
- Via Tolkcentrum
- Via Tolkservice
- Via Tolkcentralen
- Via Tolkjour
- Ber någon annan göra det
- Genom "Telia"
- Via telefon...
- Via upphandlad leverantör

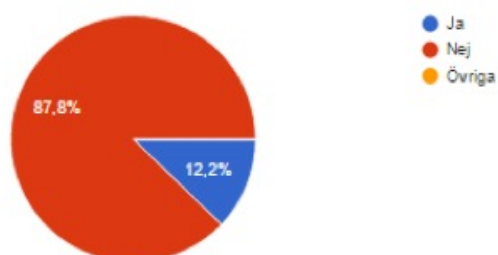

"Googla vem jag ska kontakta och ber dem om råd och hjälp"

"Tyvärr så finns inget telefonnummer på intranätet när jag söker på teckentolk"

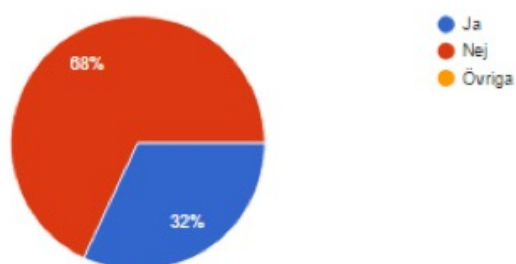
2016-05-23

Känner du till begreppet
"teckenspråkig relätolk/stödtolk"?

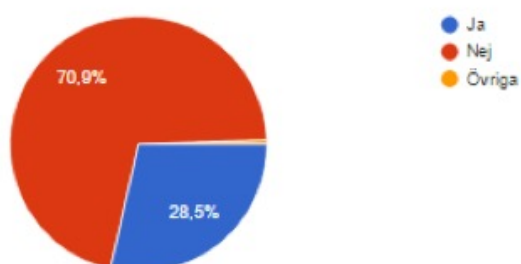
2016-05-23

Visste du att teckenspråket är
uppbyggt med en helt annan
grammatik än det svenska språket?

2016-05-23

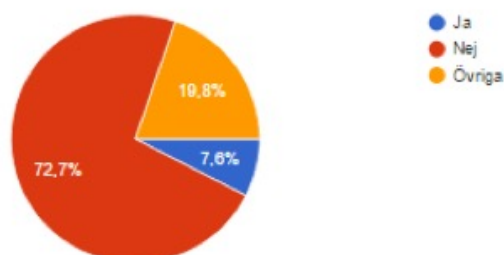
Känner du till att teckenspråket är
inskrivet i språklagen (2009:600)
och är jämställt med Sveriges
minoritetsspråk?

2016-05-23

Har er arbetsplats rutiner
för hur personalen ska
agera vid möten med
teckenspråkiga klienter?

Bland de som svarat "Ja" så beskrivs
rutinerna oftast som att man bokar in en
tolk

2016-05-23

Vad vet du om dövkultur?

Den överväldigande majoriteten av de tillfrågade visste ingenting om dövkultur

"Jag vet vad klienter berättat när man är nyfiken och frågar till exempel att det finns olika språk i olika länder"

"Här i Örebro möter man ofta döva människor, då det finns ett säte för det just här, så jag tror att man blir mer van på grund av det"

"Att teckenspråket räknas som modersmål"

"Att det är en liten grupp i samhället som till och från är utsatt på olika sätt"

"Jag vet att det finns, men inte närmare vad den innehåller"

"Dövvärlden är liten och mycket kontakter sker via internet"

"Döva från födseln är "finare" än de som tappat hörseln senare"

"Med ett språk följer en kultur, dövulturen är fantastisk och det finns inte utrymme i den här rutan att återge det jag vet"

"Döva har en tung historia bakom sig, en kamp som pågår än idag"

"Sett något program på SVT där döva tar upp problematiken"

"Mycket lite, tittat på teckentolkade program ibland samt vissa barnprogram"

"Vet att det har varit svårigheter med eftergymnasial utbildning"

"Vet bara att man i Örebro har skolor för döva/hörselskadade"

"Inte mycket, bortsett från det man kan ana, men döva är väl olika som alla andra i övrigt..."

"Jag vet att där finns olika dövföreningar som tillvaratar gruppens olika behov och intressen"

2016-05-23

Övriga kommentarer

"Kom gärna med förslag på hur myndigheter kan vara bättre i mötet med döva"

"ser fram emot att ta del av återkoppling på denna enkät senare, där det framgår vilka önskemål man från dövas håll har på hur vi inom rättsväsendet kan bättre bemöta de döva och deras behov"

" Under polisutbildning fanns ingen utbildning i bemötande av döva"

"Kunskapen inom åklagarväsendet och domstolarna om döva och om teckenspråk är nog generellt sett ganska dålig"

" Kurser, information och utbildningar både i bemötande och lite teckenspråk för jurister vore bra"

2016-05-23

Övriga kommentarer

"Den person jag företrädde ansåg att det fruktansvärt att vara häktad då han inte kunde kommunicera med personalen. Det är dessutom ont om tolkar"

"Får intryck av att gruppen döva inte begår brott i någon större utsträckning"

"Vi arbetar i mycket på en från fall till fall-mentalitet. Får vi en utredning där det krävs särskilda hjälpmedel, tolk, närmare kunskap etc. så skaffar vi den i det ärendet"

2016-05-23

POLISFRÅGOR

Frågorna riktar sig endast till de som arbetar inom polisen. De som inte arbetar inom polisen har ej svarat på följande frågor

2016-05-23

Beskriv hur du gör om du kommer till en brottsplats och någon där är teckenspråkigt döv eller hörselskadad (offer, gärningsperson, vittne eller annan)

Om vi kan kommunicera gör jag det som med vilken medborgare som helst. Om jag inte förstår använder jag papper o penna. Om detta inte går, vilket jag inte varit med om, så får vi ta uppgifter så att tolk får användas vid senare tillfälle.

Använder mig av kroppsspråk

Kontrollerar om någon initialt kan hjälpa till med tolkning alternativet är skriftlig kommunikation.

Googlar hur jag skall göra för att få teckentolk

Jag googlar hur jag skall göra...

2016-05-23

Beskriv hur du gör om du kommer till en brottsplats och någon där är teckenspråkigt döv eller hörselskadad (offer, gärningsperson, vittne eller annan) (Forts)

Skulle en sådan situation inträffa får jag använda block och penna.

Först försöker jag hitta en "App" till min mobil. I andrahand kontaktar jag LKC.

Skriver på en lapp att personen ska ringa upp sin tolkförmedling så det blir trepartssamtal.

Förmodligen försöker ordna en dövtolk

Antar att jag söker hjälp av teckentolk

Kollar om jag blir förstådd försöker få fram anhörig som kan tolka eller tolk.

Har inte varit med om det, men antar att jag försöker göra mig förstådd genom att vi kommunicerar med skrift.

2016-05-23

Hur gör du om du ska förhöra en person som är teckenspråkigt döv eller hörselskadad?

Använder biträde av teckentolk

Tar hjälp av tolk eller kommunicerar skriftligt beroende på förhörets art.

Tar reda på hur jag beställer teckentolk

Jag löser detta genom att skaffa den hjälp som behövs

Block och penna

Kontaktar LKC för att få handledning i framskaffande av en tolk. Borde ju finnas någon i kommunen som kan tolka.

Har inga erfarenheter av det, men antar att det finns tolkar/hjälpmedel för det ändamålet.

Vet ej...

2016-05-23

Hur gör du om du behöver kontakta någon som du vet är döv eller hörselskadad?

Kommunicerar inledningsvis med text via post eller annat media som tillåter text

Bokar tolk

I första hand genom skriftlig kontakt, genom brev, mail eller sms.

Läser på i förväg hur jag skall meddela mig.

Ställa mig framför och visa med kroppen och enkla tecken att titta i mitt block och där precisera att jag vill ställa några frågor.

Via brev eller besök i hemmet.

Ringer om en teckentolkförmedling som myndigheten har avtal med.

Googlar information om hur jag ska gå tillväga i första hand.

2016-05-23

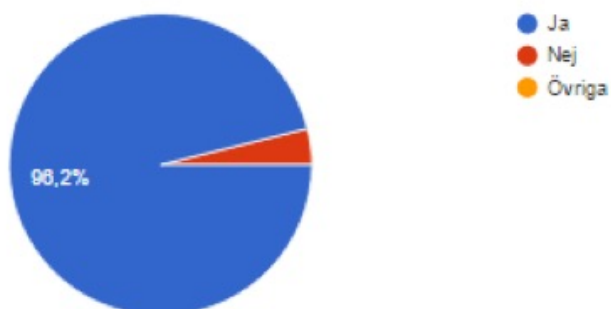
TOLKENKÄTEN

Frågorna riktar sig till aktiva tolkar i regionen för de utvalda städerna

Totalt har det inkommit 26 svar

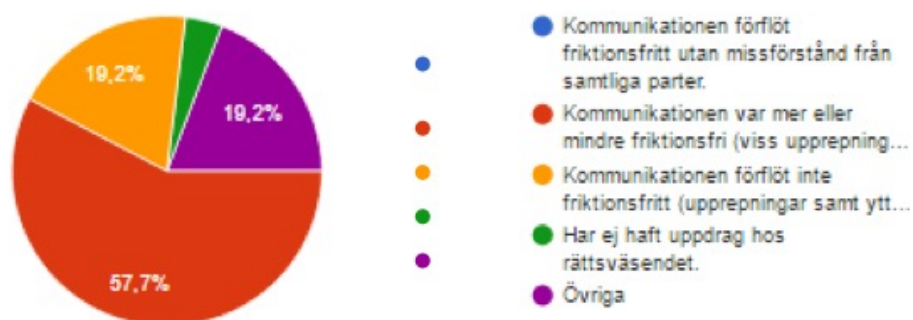
2016-05-23

Har ni genomfört uppdrag hos rättsväsendet?

2016-01-08

Hur upplevde ni kommunikationen mellan rättsväsendet och klienten i de uppdrag ni haft?

2016-03-08

Har ni upplevt någon svensk teckenspråkskompetens hos rättsväsendet, och i så fall i vilken grad?

2016-03-08

Hur upplever ni att språkkompetensen om det svenska teckenspråket är hos rättsväsendet?

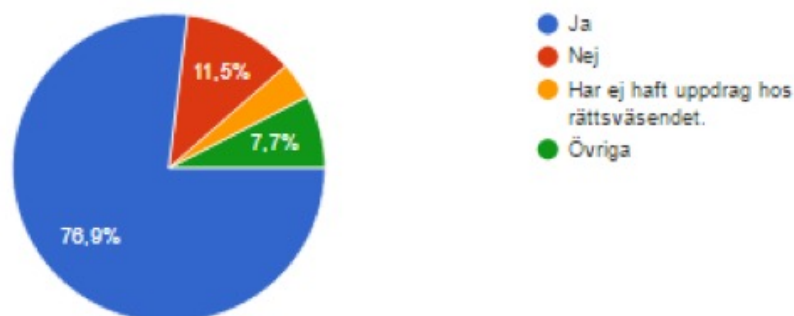
2016-03-08

Upplever ni att det finns en kunskap om dövkultur hos rättsväsendet?

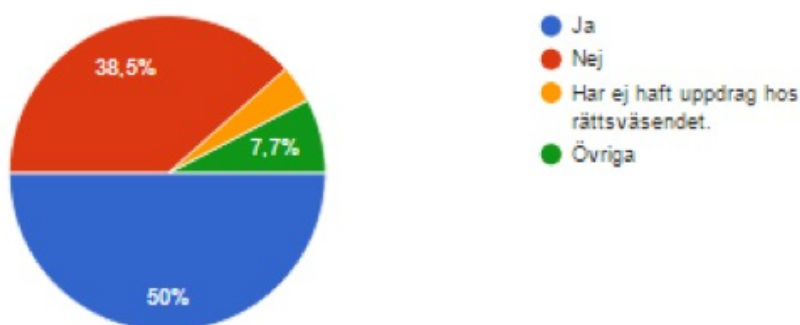
2016-03-08

Har ni vid uppdrag hos rättsväsendet upplevt att det krävdes mer av er än att endast genomföra ert uppdrag som teckenspråkstolk?

2016-03-08

Har ni efter ett uppdrag hos rättsväsendet upplevt att klienten frågat om ytterligare förklaringar till följd av att denne inte riktigt förstått det som diskuterades och beslutades?

2016-03-08

ÖVRIGA KOMMENTARER FRÅN TOLKARNA

Det som jag finner svårt i dessa situationer, speciellt i kontakt med polis och i förhör är dessa specifika termer som används. Det är inte alltid att polisen själv kan förklara vad vissa begrepp betyder på ett bra och pedagogiskt sätt. Så om jag förklarar för polisen att detta ord finns inte på teckenspråket, och undrar om denne kan säga detta på ett annat sätt, då måste jag som tolk oftast göra detta själv och på så vis ibland sväva ut från tolkningen... Det tar tid...

Det jag har upplevt är att brukaren har haft ett väldigt bristfälligt svenskt teckenspråk men att myndigheten har haft väldigt god kunskap och förståelse. och att den teckenspråkiga kan ha svårt att förstå begreppen som används inom myndigheten

Ett stort problem som råder är att man fortfarande använder utbildade tolkar även inom rättsväsendet. Inte nog med det, det händer titt som tätt att privata bolag skickar endast en tolk till denna typ av uppdrag, vilket medför en ytterst bristfällig rättssäkerhet för tolkanvändaren. Jag menar även att polisen på något sätt borde fråga tolkanvändaren om denne är trygg med tolkarna och tolkningen utan att använda tolkarna då frågan ställs (eftersom tolkanvändaren kan ha väldigt svårt för att tala om sitt missnöje genom tolken som denne är i beroendeställning av).

2016-05-23

ÖVRIGA KOMMENTARER FRÅN TOLKARNA

Det är stor skillnad på ifall det är en tolkning på migrationsverket där personen ej använder svenskt teckenspråk/lite svenskt teckenspråk eller om det är i annan instans där personen är fullt svenskt teckenspråkig. Viktigt att personerna i mötet tar ansvar och kollar av så att alla har förstått/frågar om man inte förstår för att mötet ska bli bra. En viktig information är att teckenspråket inte är internationellt och att tolkarna tolkar till och från svenskt teckenspråk och att den de möter ibland har ett annat modersmål och vilka svårigheter det kan ställa till med. Extra viktigt i mötet med migrationsverket kanske då det bör förekomma ofta där.

Denna enkät tycker jag är för övergripande eftersom ordet rättsväsen användes, om man hade dela upp det i migration, advokatsamtal, rättegång, polisförhör i de olika frågorna så hade det kunnat bli olika svar än vad jag kunde svara nu. Det gäller också att den döve själv tar ansvar i möten, att frågar om och be om en förklaring om denne inte har förstått när det finns möjlighet att få det förklarat av tex advokaten, rätten, polisen. Allt ansvar ligger inte på tolken och inte heller på samhället.

2016-05-23

ÖVRIGA KOMMENTARER FRÅN TOLKARNA

Som vi ser det finns det flera olika områden där kunskap behövs;

1. Ofta används samma tecken för många olika juridiska termer (ex. domstol, domare, jurist, advokat, rättegång...) vilket kan göra det svårt för den teckenspråkiga tolkanvändaren att förstå att det är olika saker.
2. Hos en del av de teckenspråkiga tolkanvändarna vi tolkat till saknas förståelse för de begrepp och termer som används inom rättsväsendet. Tolken behöver ofta göra omskrivningar som bygger på tolkens tolkning av det som sägs, något som man i högsta grad vill undvika inom denna typ av uppdrag.
3. Eftersom teckenspråket är visuellt är det ibland omöjligt att ställa den typen av "öppna frågor" som rättsväsendet gärna gör. EX. I frågan "Slog du henne?" kräver teckenspråket att man visualiserar ett slag. Tolken måste då välja att formulera frågan genom att antingen "slå" med öppen hand eller knuten hand, någonting som har stor betydelse i tex ett polisförhör eller domstol. "Använde du något tillhygge" är ett annat exempel där ordet tillhygge på något sätt måste visualiseras.
4. Rättsväsendet saknar kunskap och förståelse om alla ovanstående delar.
5. Rättssalar har ofta fast inredning vilket gör det svårt att hitta bra placering för att teckenspråkstolkningen ska fungera. Ibland är rättens sammansättning välvilligt inställda och anpassningsbara, men ganska ofta inte...

2016-05-23

ÖVRIGA KOMMENTARER FRÅN TOLKARNA

Självklart har det funnits de som haft dövkompetens eller kunskap om teckenspråket men de är lättträknade. Merparten av de jag kommit i kontakt med inom rättsväsendet har inte den kompetensen. Där är det vi tolkar som har agerat informatörer i samband med vårt tolkuppdrag. På vissa platser har vi återkommit flera gånger och där har vi kunnat bygga upp ett samarbete där alla parter mer eller mindre lärt sig den kompetens som krävs. Problemet blir när personal byts ut.

Alla uppdrag är unika så att svara generellt om "de uppdrag du haft" kan bli missvisande. Det är många delar som behöver förbättras för att uppnå en högre rättssäkerhet, att anlita tolk och inte förlita sig på skrivna meddelanden eller avläsning, att det finns tillgänglig information om rättsväsendet, att lokaler (eller tillvägagångssätt) som används kan bli visuellt tillgängliga så att kommunikationen kan fungera.

Som tolk önskar man ganska ofta att den döve klienten skulle ställa fler frågor för att få allt klart för sig. Jag får en känsla av att man inte vill verka oinformerad men i dessa situationer (alla situationer) bör man fråga tills man känner sig fullt informerad. Frågorna kommer istället ofta efteråt och ställs då till tolken.

2016-05-23

ÖVRIGA KOMMENTARER FRÅN TOLKARNA

Inom rättsväsendet förekommer många begrepp som inte finns på teckenspråk. Det leder till svårigheter vid tolkning och svårigheter för döva att förstå. Precis som hos många som hör så upplever jag att kunskapen hos döva om rättsväsendet och vad som sker där är bristfällig. Det leder till svårigheter att förstå. Det är viktigt att tolkar som tolkar vid olika situationer inom rättsväsendet har en förståelse och kunskap inom detta område, men det räcker inte. Det kan ändå bli missförstånd och saker som inte alls förstås av den döva klienten.

Upplever oftast en tröghet i att få rättsväsendet att förstå vikten av att vi är 2 tolkar på dessa uppdrag. Språktolkarnas ensamarbete inom detta ställer till problem för oss. Även de borde vara 2 såklart. Vissa företag skickar ensamma tolkar till rättsväsendet vilket drabbar oss mer seriösa aktörer. Borde finnas ett certifikat som tolkföretag där man förbinder sig till vissa "regler" som man gemensamt följer som en seriös aktör där bland annat 2 tolkar inom rättsväsendet är en av de reglerna. Stöter på svårigheter med att få tag på döva relätolkar. Många nysvenskar i dövgruppen utan svenskt teckenspråk och i många fall utan teckenspråk alls. Behöver fånga upp den gruppen på ett säkert sätt. Det kan inte vi hörande tolkar klara utan dövas kompetens.

Det är väldigt svårt att lämna ETT svar för erfarenheten skiftar så klart från gång till gång.. Jag valde nu att utgå från ett av de tiotal tillfällen jag tolkat inom rättsväsendet.

Referenslista

- Axelsson Brakstad, A. (2012). Språkdeprivation – En litteraturstudie om språkets betydelse för döva och hörselskadade. (Examensarbete, Malmö Högskola, Hälsa och Samhälle, enheten för socionomutbildningen).
- Backman, J. (2016). Rapporter och uppsatser. (3:e uppl.). Lund: Studentlitteratur AB.
- Brinkmann, S., & Kvale, S. (2014). Den kvalitativa forskningsintervjun. (3:e uppl.) Lund: Studentlitteratur AB.
- Bryman, A. (2011). Samhällsvetenskapliga metoder. (2:a uppl.). Stockholm: Liber AB.
- Eckert, R. C. & Rowley, A. J. (2013). Audism: A Theory and Practice of Audiocentric Privilege. *Humanity & Society*, 37(2) 101-130. doi:10.1177/0160597613481731.
- Erlandsen, T. K. (2012). Castberggårdssyndromet. Malmö: Dövania Konsult & Tjänster.
- Essed, P. (2005). Vardagsrasism. I P. de los Reyes & M. Kamali (Red.), *Bortom Vi och Dom: Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering* (s. 71-94). Stockholm: Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering.
- Fernandes, J. K. & Myers, S. S. (2009). Inclusive Deaf Studies: Barriers and Pathways. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 15(1), 17-29. doi:10.1093/deafed/enp018.
- Fredäng, P. (2003). Teckenspråkiga döva- Identitetsförändringar i det svenska samhället. Stehag: Förlags AB Gondolin.
- Humphries, T. (n.d.). The making of a word: Audism. (Unpublished article submitted for CLC2001 Readings). Från <http://teckensprak.nu/wp-content/uploads/2015/12/Toms-audism.pdf>

- Holmström, I. (2003). Uppmärksamhetsskapande strategier i barns teckenspråk. (Magisteruppsats, Stockholms Universitet, Institutionen för lingvistik). Från <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:857070/FULLTEXT01.pdf>
- Högberg, C. (2015). Dövkompentens inom sociala myndigheter, tack!- En litteratur översikt som undersöker forskningen om relationen mellan döva klienter och sociala myndigheter. (Examensarbete, Örebro Universitet, Institutionen för juridik, psykologi och socialt arbete).
- Johansson, T. & Lalander, P. (2014). Vardagslivets socialpsykologi.(2:a uppl.) Stockholm: Liber AB
- Kammarkollegiet. (2010). God tolksed - En vägledning för auktoriserade tolkar. Hämtad 9 maj, 2016, från <http://www.kammarkollegiet.se/sites/default/files/God%20tolksed.pdf>
- Kommittédirektiv 2003:169. Översyn av teckenspråkets ställning. Sveriges Riksdag.
- Lane, H. (2014). Bakom välviljans mask: Försvagning av dövsamhället. (A. Lindemark, övers.). Stockholm: Bilda Förlag & Idé. (Originalarbete publicerat 1992).
- Mesch, J. (1998). Teckenspråk i taktil form: Turtagning och frågor i dövblindas samtal på teckenspråk. (Doktorsavhandling, Stockholm Universitet, Institutionen för lingvistik). Från <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:281287/FULLTEXT01.pdf>
- Myndigheten för delaktighet. (2015). Så tillgänglig är staten 2015. Sundbyberg: Myndigheten för delaktighet.
- Nordell, P. (2011). Deafhood/Audism. (1:a uppl.). Malmö: Dövania Konsult & Tjänster.
- Nordell, P. & Sandholm, M. (2008) Dövmedvetande. Hämtat från <https://vimeo.com/118001701>
- Olsen, T. & Kermit, P. (2014). Sign language, translation and rule of law – deaf people's experiences from encounters with the Norwegian criminal justice system. Scandinavian Journal of Disability Research, 17(1), 23-41. doi:10.1080/15017419.2014.972448.

de los Reyes, P. & Kamali, M. (2005). Inledning. I P. de los Reyes & M. Kamali (Red.),
Bortom Vi och Dom: Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell
diskriminering (s. 7-28). Stockholm: Utredningen om makt, integration och strukturell
diskriminering

Schmauch, U. (2006). Den osynliga vardagsrasismens realitet. (Avhandling, Umeå Universitet,
Sociologiska institutionen). Från [http://www.divaportal.org/smash/
get/diva2:144346/FULLTEXT01.pdf](http://www.divaportal.org/smash/get/diva2:144346/FULLTEXT01.pdf)

SFS 1986:223. Förvaltningslag. Hämtad 21 april, 2016, från [http://www.riksdagen.se/sv/
Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Forvaltningslag-1986223_sfs-1986-
223/](http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Forvaltningslag-1986223_sfs-1986-223/)

SFS 2003:460. Lag om etikprövning av forskning som avser människor. Hämtad 9 maj,
2016, från Riksdagen, [http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-
forfattningssamling/lag-2003460-om-etikprovning-av-forskning-som_sfs-2003-460](http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2003460-om-etikprovning-av-forskning-som_sfs-2003-460)

SFS 2009:600. Språklag. Hämtad 8 februari, 2016, från Riksdagen,
[http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/ Svenskforfattningssamling/Spraklag-
2009600_sfs-2009-600/](http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Spraklag-2009600_sfs-2009-600/)

Watt Boolsen, M. (2007). Kvalitativa analyser: Forskningsprocess, människa, samhälle.
(1:a uppl.) Malmö: Gleerups Utbildning AB.